

Samlingsplan

Del II

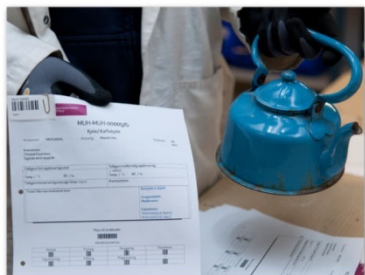
Vestfoldmuseene IKS

2014

**Kulturell arv og
kollektive minner**

Museumshistorikk
og samlingsprofil

Vestfoldmuseene IKS

Innledning	3
Museumshistorikk: Museene i Vestfold – en lang historie	4
De første norske museene	4
Minnemuseer – monumentalisering av historien.....	6
Naturhistorie og næring: "Hvalmuseet" i Tønsberg og Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum.....	7
Vestfold fylkesmuseum – et museum for hele Vestfold.....	9
Bypatriotismens museer	10
Sjøfartens museer	11
Industrimuseer og industriens kulturminnemiljøer.....	13
Lokale museer i Vestfold	16
Haugar Vestfold kunstmuseum.....	17
Vestfoldarkivet	19
Antikvariske bygninger og anlegg	20
Herregården i Larvik	20
Kirkestredet 5, Larvik Sjøfartsmuseum	21
Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum	21
Vestfoldtunet	22
Gumserød gård	23
"Majorstua" i Hvarnes	23
Industrimiljøet Berger	24
Jernverket Eidsfoss	24
Munchs Hus i Åsgårdstrand.....	25
Samlingsprofil	26
Samlingsskapere og topografisk dekning	26
Samlingsskapere og givere	27
Topografisk dekning	28
Gjenstandssamlinger.....	29
Fotosamlinger	49
Arkiv og minnesamlinger	53
Samtid i samlingene	55
Bibliotek og boksamlinger.....	56

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Innledning

I dette vedlegget til samlingsplanen beskrives museumshistorien i Vestfold, og de samlingene Vestfoldmuseene IKS har et forvaltningsansvar for.

Museumshistorien i Vestfold har en over 100 år lang historie og museumslandskapet slik vi kjenner det i dag er formet gjennom ulike faser, sammenslåinger og nyetableringer. Enkelte museer eksisterer i dag bare i kraft av sine samlinger. I presentasjonen er det valgt å beskrive museene inn etter type og idégrunnlag. Dette som alternativ til en avdelingsvis presentasjon av de museene som i dag inngår i Vestfoldmuseene IKS. For samlingenes del er det her lagt vekt på å se dem som logiske enheter definert etter tema eller materiale. Denne inndelingen er gjort fordi vi ønsker å se samlingene som en helhet.

I Primus/DigitaltMuseum identifiseres imidlertid de enkelte objektene med egne museumssignaturer i tråd med Museumsforbundets register.¹ Disse viser til samlingseier, og er:

HL	Stiftelsen Larvik Bymuseum, Herregården (Larvik Museum og Larvik og Omegns Museumsforening (LOMF))
LSJ	Foreningen Larvik Sjøfartsmuseum
TFM	Treschow Fritzøe Museum
HS	Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum
SA	Sandefjord Bymuseum
SAN	Sandar Bygdesamlinger
SSJ	Sandefjord Sjøfartsmuseum
VF	Vestfold Fylkesmuseum (i dag Slottsfjellsmuseet)
VFTS	Vestfold Fylkesmuseum, Tønsberg Sjøfartsmuseum
MUH	Munchs hus
HAM	Aluminiummuseet
BMF	Berger Museumsforening
HVK	Haugar Vestfold Kunstmuseum
FFV	(Fylkesarkivet for Vestfold) i dag Vestfoldarkivet
EIS	Eidsfoss Industrihistoriske

For fotosamlinger og arkivmateriale er redegjørelsene basert på arkivskaper og avdelingstilhørighet.

¹ Norges museumsforbunds liste over museumssignaturer, tilgjengelig på http://museumsforbundet.no/?page_id=3465, pr april 2014.

Museumshistorikk: Museene i Vestfold – en lang historie

De første norske museene

Tre kjennetegn karakteriserer framveksten av det moderne museet fra 1700-tallet og til i dag. Det er vekten på spesialisering, systematikk og nasjonsbygging kombinert med folkeopplysning. Det var et klart ønske at museene skulle ha en betydning for folk flest og være et samlende symbol for nasjonen. Museene skulle være et møtested for alle og et sted for kunnskap om fortiden formidlet gjennom materielle objekter.

Haakon Shetelig (1944) er den som har skrevet den eneste sammenfattende museumshistorien i Norge til nå. Han viser til at Norge nesten var uten adel, og at landet heller ikke hadde kolonier som kunne forsyne samlere med kuriosa og etnografika. Det var med andre ord ikke grunnlag for å skape omfattende kuriosasamlinger lik de som fantes i Europa på 1500- og 1600-talet, selv om enkelte embetsmenn, lærde og andre framstående personer hadde ulike former for samlinger utover på 1700-talet.

Museumsframveksten i Norge er i følge Shetelig også mer lik den amerikanske enn den europeiske. Det eldste norske museet regnes tilbake til 1760, da det Trondhjemske Selskab ble stiftet. Noen år senere ble navnet endret til Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab (DKNVS). Universitets Oldsaksamling har sitt utspring fra det antikvariske museum som Selskabet for Norge Vel etablerte i 1810. Begrunnelsen for museumsetableringen kan tilskrives motstanden mot «Den Kongelige Kommision til Oldsagernes Opbevaring» som den dansk-norske regjeringen tok initiativ til i 1807. Embetsmenn, og prester fikk i oppgave å skaffe opplysninger om fortidsminner og «oldfunn» og antikviteter skulle sendes inn til et planlagt oldnordisk museum i København. Selskabet for Norges vel og deres støtte-spillere ønsket i stedet at landets oldsaker skulle beholdes i Norge. Arbeidet med å ordne og supplere samlingen ble i årene 1828 til 1862 ledet av professor Rudolf Keyser. I 1852 fikk samlingen permanente lokaler i den nye universitetsbygningen i Kristiania. Her ble det værende til det flyttet inn i dagens lokaler (1902). Etter først å ha vært utstilt i universitetshagen, ble også de store vikingskipene Oseberg-, Gokstad- og Thuneskipet flyttet til egen bygning på Bygdøy i perioden 1926-29. Utover 1800-tallet tok også universitetet selv initiativ til etablering av museumssamlinger, blant annet Myntkabinettet (1826), Samisk/etnografisk samling (1857) og Zoologisk museum (1910).

Bergen Museum regnes sammen med museene i Trondheim og Oslo blant en av de viktigste museumsetableringene i Norge. Museet åpnet i 1826. Stiftsamtmannen W. F. K. Christie sendte i 1825 en invitasjon til å stifte «et museum og naturaliekabinett i Bergen». Christies ambisjoner for Bergen Museum er de mest omfattende som trolig noen gang er presentert som utgangspunkt for noen museumsetablering i Norge. Bergen Museum regnes også som en viktig inspirasjon for dannelsen av museer i kystbyene i siste del av 1800-tallet.

I tillegg til vitenskapelige samlinger spilte kunst en viktig rolle i museumsetablering i det kontinentale Europa, også i Norge, selv om de her ikke fikk den dominerende posisjonen som i andre land. Da *Den Kongelige Kunst- og Tegneskole* i Christiania ble etablert i 1818, var det en forventning om at skolen skulle bygge opp en kunstsamling. Men framdrift i dette arbeidet ble det først da Stortinget i 1836 bevilget penger til en nasjonal kunstsamling. Kunstindustrimuseene framstår på sin side som en viktig nyskaping på slutten av 1800-tallet innenfor kunstfeltet. Museene ble gitt en oppdragende og oppbyggende oppgave.

Mens de arkeologiske museene, kunst- og kunstindustrimuseene, etnografiske og naturhistoriske museene i hovedsak er importerte museumsmodeller etter europeisk mønster, representerer folkemuseet en nordisk nyskaping. Begrepet *folkemuseum* ble trolig skapt i Danmark, hvor den danske museumspioneren Bernhard Olsen i 1881 ga et kulturhistorisk museum navnet Dansk Folkemuseum. Hans Aall tok begrepet i bruk da han etablerte Norsk Folkemuseum i 1894. Selve prinsippet med å

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

behandle bygninger som flyttbare objekt ble likevel tatt i bruk tidligere ved etableringen av Oscar II samling på Bygdøy (1881). Tilflyttede bygninger var også et trekk ved landskapsparkene, slik vi finner dem på blant annet Bogstad gård.

Etablering av folkemuseer kan sees på som et utslag av ønsket om å ta vare på en bygningskultur som var i ferd med å forsvinne. Folkemuseene var også et innslag i strevet med å skape en kulturell, nasjonal identitet for et land som var unionsland, og samlingene sto fram som materielle uttrykk for den posisjonen den selveiende bonden fikk i formingen av en særegen, norsk identitet både i det politiske og kulturelle livet. Det forhindret likevel ikke at bygnings- og folkemuseumsmodellen også ble tatt i bruk for å illustrere bykultur og primærnæringer som fiske og fangst. Men flertallet av friluftsmuseum har ennå i dag tilknytning til det gamle bondesamfunnet.

Helt fra forrige hundreårsskifte og til i dag har de kulturhistoriske museene dominert museumslandskapet i Norge. Et annet kjennetegn er den desentraliserte museumsstrukturen og mange små museer. Ønsket om sterkere faglige enheter gjennom konsolidering av tidligere selvstendige enheter var derfor bakgrunn for den omfattende statlige museumsreformen som fant sted i første tiåret av 2000-tallet. En reform som Vestfoldmuseene IKS også er et resultat av.

1800-tallets museer i Vestfold

Det første museet ble etablert i 1853 da kommandørkaptein Klinck i gavebrev til Marine-kommandoen ønsket:

... at sjænke uden nogen Godtgjørelse, som Grundlag til et vordende Marine museum, alle mine Samlinge (Frugter af 40 Aars Samler Flid) bestaande af: Antigviteter, Kunst og Natural Frembringelser, Waaben, Mynter (antikke og moderne) Conchylier, Insecter, nogle gamle meget sjeldne Bøger, Konge og Fyrste breve, Diplomer, Forseglinger af berømte Mænd, historiske Manuskripter og Diplomer m.m.m (sic!)²

Klincks samling dannet grunnlaget for det som i dag er Marinemuseet i Horten.

Selv om Marinemuseet i Horten kan føre sin historie tilbake til 1853 fikk museumstanken likevel først fotfeste i Vestfold mot slutten av hundreåret. Tønsberg Museum ble stiftet i 1894 og i Sandefjord ble det tatt initiativ til et bymuseum i 1898. Tønsberg Museum hadde som ambisjon å være et regionalt museum, mens museet i Sandefjord var av mer lokal karakter. Oppgaven for dem begge var å samle og stille ut artefakter som kunne vise fylkets historie og kultur. Også i andre av landets kystbyer, som Arendal, Halden, Stavanger, Kristiansund ble det tatt initiativ til museer av samme type som Tønsberg Museum søkte å bli.

Initiativtakerne til Tønsberg Museum var *Komiteen til Bevaring av fortidsminnesmerker i Tønsberg by* og komiteen for Slottfjellstårnet. I 1894 ble komiteens ansvarsfelt utvidet, ved at man skulle #tage sig af samling af oldsager». Den 22. juni 1894 holdt komiteen sitt første møte i Slottsfjellstårnet og Tønsberg Museum var etablert. Det hele startet med en liten kulturhistorisk samling i det da seks år gamle Slottsfjellstårnet, men samlingen omfattet også etnografi og naturhistorie. Museet fikk karakter av universalmuseum med flere ulike gjenstandskategorier. Samlingene som viste byen og omlandets hovednæringer med hval- og selfangst fikk en viktig plass, men oldsaker fra Vestfold og etnografiske gjenstander fra inuitsamfunn og Stillehavsoyer fikk også en plass i samlingene.

Initiativ til bymuseet i Sandefjord ble tatt i forbindelse med en fylkesutstilling i byen i 1898. Den historiske avdelingen vakte stor interesse og arbeidet startet opp med å sikre byen en mer permanent historisk samling. Innsamling ble startet på privat initiativ og samlingen deretter gitt til Sandefjord kommune. Kommunen ga den et foreløpig lokale i den gamle Middelskolen.³ Dette første initiativet til

² Brev fra kommandørkaptein Klinck til Marine Commandoen, Horten den 24de August 1853, faksimileopprett. Marinemuseet i Horten.

³ Jan Erik Ringstad (1999) «Sandefjord bymuseum 1898-1998» I: *Ambra, årbok for Sandefjordmuseene*, Sandefjord.

Vestfoldmuseene IKS

et bymuseum for Sandefjord fikk imidlertid kort levetid. Allerede to år senere, ved bybrannen i 1900 gikk samlingen tapt.

Minnemuseer – monumentalisering av historien

Vestfold, med sine gravhauger, vikingskip og borgruin i Tønsberg fikk i nasjonsbyggingens Norge en særlig plass. Slike steder betegnes gjerne som *minnesteder*, steder som bidrar til å styrke erindringen om viktige hendelser og fornemmelsen om at det var *her det skjedde*. Borrehaugene, Oseberghaugen, Gokstadhaugen og Slottsfjellet i Tønsberg er slike steder. Borrehaugene som minnested relatert til nasjonsbygging og gravsted for Ynglingættens konger. Oseberghaugen og Gokstadhaugen som funnsteder for landets nasjonalsymboler; Osebergskipet og Gokstadskipet. Midgard Historiske Senter og Gildehallen kan i forlengelsen av dette betraktes som en form for *minnemuseer*.

I Tønsberg står Slottsfjellet med Tunsberghus festning (Castrum Tunsbergis) og Mikaelkirken i en særstilling står for ettertiden som minnested over Kong Sverre, birkebeinerne, Håkon Håkonsønn og Magnus Lagabøte.

Slottsfjellet i Tønsberg med Slottsfjellstårnet. Foto: Mekonnen Wolday

Den Grevelige Residens (Herregården i Larvik) kan også tilskrives en slik *minnefunksjon*.⁴ Herregården er landets største trebygning i barokk stil og ble sett på som et nasjonalt eksempel på kontinental stil og arkitektur. Anleggets status som minnested over dansk adel i Norge har likevel alltid inngått som en viktig del av anleggets betydning. Denne funksjonen styrkes ved at endepunktet for opptogene som ble arrangert når kongen besøkte sitt fjerne grevskap lå utenfor residensens hovedport. Til støtte for hukommelsen om begivenheter lot kongen hugge minneinskrripsjoner i fjellknausen utenfor residensen. Området kan på denne måten sees som en planmessig anlagt minnepark, en funksjon som opprettholdes ved at stedet nyttes som samlingssted under feiringen av nasjonaldagen og videreføringen av tradisjonen med nye inskripsjoner ved kongebesøk.⁵

⁴ Aina Aske (2004). Manor Houses. Mansions and the Norwegian National Museum Concept. Commemorations of the 40-year Night. Making National Museums project, Linköping University. Tilgjengelig på <http://www.ep.liu.se/ecp/022/023/ecp072223.pdf> (21.3.2014)

⁵ Ibid.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Inskripsjonene i fjellet ved Herregården i Larvik. Foto: Lise Emilie Talleraas.

Naturhistorie og næring: «Hvalmuseet» i Tønsberg og Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum

Museer som skulle tjene det praktiske liv i et framtidsperspektiv, særlig innen teknologi og viktige næringer for landet hadde sin glansperiode i årene rundt forrige århundreårskifte. Inspirert av verdensutstillingene skulle de utstilte objektene gi inspirasjon til teknologiske forbedringer og endringer. Flere av landets fiskerimuseer har blant annet sitt utspring i regionale nærings- og fiskeriutstillinger. Samlingene var klart avgrenset og formålet var å vise næringens egenart og betydning for samfunnet historisk og samtidig.

Hvalmuseet i Tønsberg og Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum i Sandefjord hører til kategorien næringsmuseer ved at de begge var halvt naturhistoriske og halvt moderne tekniske samlinger.

Grunnlaget for *Hvalmuseet* i Tønsberg, offisielt kalt den arktiske avdeling av Tønsberg Museum, var gaver samlet inn i årene 1895-96. Registreringsnummer 1 i aksjonskatalogen er en Finnval fra Mehavn 1896 gitt i gave fra Svend Foyn. De etterfølgende nummer er forskjellige hvalarter og forskjellige skjelettdeler. Så følger utstoppede dyr som Moskusokse, isbjørn, gråsel, hvalross, osv. og fugler fra de antarktiske land syd for Australia. Dyrene ble alle utstilt i friluft ved tårnets fot, men etter hvert kom behovet for en museumsbygning til samlingene. En ny bygning sto ferdig i 1899 like ved Slottsfjelltårnet.

Vestfoldmuseene IKS

Hvalskjelett fra Den arktiske avdeling ved Tønsberg Museum. Foto: Lise Emilie Talleraas

Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum i Sandefjord åpnet dørene for publikum første gang den 23. mai 1917, samme dag som museet ble overrakt Sandefjord kommune i gave. Giveren var den 33 år gamle redersønnen Lars Christensen, som hadde nedlagt mye tid, arbeid og penger i opprettelsen av museet i årene i forveien. Christensen var trolig inspirert av både norske og utenlandske museer da han bestemte seg for å lage sitt museum om hvalfangst. I tillegg var hans far Christen Christensen en pioner innen hvalfangsten i de antarktiske havområdene, og museets fulle navn kan sees på som en hyllest til faren. På folkemunne har museet for det meste likevel blitt omtalt som Hvalfangstmuseet.

Museets samling inneholdt både fangstutstyr og dyr som var gjenstand for fangst og bilder fra fangsten. Det ble også tatt inn fuglegrupper og annet som illustrerte dyrelivet i arktiske og antarktiske farvann. Museet fikk etter hvert et vitenskapelig bibliotek og ga ut publikasjoner. Virksomheten var ved det tidlig preget av tenkningen i amerikanske naturhistoriske museer.

Museets bygning er tegnet av arkitekt N. W. Grimnæs og utsmykket med skulpturer av billedhuggeren Vigrestad. Hvalfangstmuseet er ved det et av landets eldste eksempler på en direkte etablering av et nyopprettet museum i et arkitekttegnet nybygg. Arkitektonisk gir bygget rammen rundt utstillingsarealet og framhever museets hovedobjekt, en blåhvalmodell i full størrelse, som kan betraktes fra et vandregalleri båret av tolv søyler.

Den eldste delen av museet der blåhvalmodellen henger har ikke gjennomgått noen gjennomgripende endringer siden åpningen i 1917, men noen mindre justeringer både i tematikk og utstillinger er det foretatt gjennom årene. Fram til 1968 formidlet museet kunnskap om både hvalfangst i fortid og i samtid, men etter at Norges deltakelse i hvalfangsten i Sørishavet opphørte i 1968, ble fokuset i all hovedsak på historisk hvalfangst. I 1981 ble museumsbygningen utvidet med et større nybygg som rommer en kulturhistorisk avdeling. Den eldste bygningen rommer fremdeles de naturhistoriske samlingene med fremstilling av dyrelivet i Arktis og Antarktis.

Museet er i dag Europas eneste museum dedikert til området hval og hvalfangsthistorie.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Vestfold fylkesmuseum – et museum for hele Vestfold

Slottsfjellsmuseet, tidligere Vestfold fylkesmuseum.
Foto: Mekonnen Wolday

Vestfold Fylkesmuseum er det nærmeste man kommer et folke- og friluftsmuseum i Vestfold. Fylkesmuseet hadde en forankring i det gamle Tønsberg Museums samlinger, men ambisjonen for det nye museet var langt større og omfattende. Initiativ til et fylkesmuseum for Vestfold ble tatt av Vestfold historielag allerede i 1927. Tanken om et fylkesmuseum for med både kulturhistorisk avdeling og en friluftsavdeling var i tråd med både samtidens museumstanker. Initiativtakere til det nye fylkesmuseet er å finne i Vestfold historielag, Vestfold Ungdomsfylking, Tønsberg Sjøfartforening. I sin begrunnelse for det nye museet ble det påpekt at det var eiendommelig at Vestfold lå så langt tilbake i museumsutvikling i forhold til landet for øvrig. Vestfold med sin rike historie,

store funn, betydelige utvikling og gode økonomi hadde ikke klart å skape en omfattende, systematisk samling som kunne belyse Vestfolds historie og kultur.⁶

Debatten rundt lokalisering pågikk gjennom flere år og flere alternativ ble lansert, blant annet Teie hovedgård. Til sist oppnådde man enighet om lokalisering av museumsanlegget til Mellem-Teglhagen i Tønsberg. Arkitekten ved Riksantikvarens kontor, Halvor Vreim ble kontaktet for å utarbeide plan-skisser for området og museets friluftsavdeling.

Museumsområdet ble innviet 18. juni 1939 og samme år ble mag. art. Harald Hals ansatt som museets konservator. I 1914 fant den høytidelige åpningen for publikum sted. På grunn av verdenskrigen måtte utvikling av museet og friluftsavdelingen utsettes. De to husene som var anlagt på Mellem-Teglhagen, våningshuset fra Søndre Hem i Våle og Smidsrødhuset fra Nøtterøy ble flyttet til Slottsfjellsløkken (Tallak) under krigen ettersom tyskerne tok Mellem-Teglhagen til egne formål. Utstillingslokaler og administrasjonsbygg ved Farmannsveien ble innviet i 1953. Det gamle Tønsberg Museums bygning ble stående til etter 2. verdenskrig. Da ble huset på Slottsfjellet revet, og de gamle materialene brukt under oppførelsen av en *Hvalhall* og en *Svend Foyn-sal* som en del av det nye anlegget.

Ved etableringen av Vestfold Fylkesmuseum kom også flere uavhengige lokalhistoriske samlinger til å danne stammen i museet. Samlinger fra Tønsberg Sjøfartsmuseum (1923), en annen samling var bygdemuseet for Andebu på gården Berg. Her ble det på midten av 1950-årene overført to hus, Hynnestua og en kjone til friluftsmuseet, sammen med mye rose malt inventar, tepper, bruksting og pyntesaker. Den tredje samlingen var Tjøme Kirkemuseum. Vestfold fylkesmuseum framsto på denne måten som et komplekst museum. Selv om museet i prinsippet skulle være et folke- og friluftsmuseum tok det opp i seg naturhistoriske samlinger og skipsfartshistoriske og skipstekniske samlinger. Museets profil og virksomhet ble på den måten langt mer enn et tradisjonelt folke- og friluftsmuseum.

⁶ Komiteen, 1939, Vestfoldminne

Vestfoldmuseene IKS

Bypatriotismens museer

Sandefjord bymuseum

Ved bybrannen 1900 mistet Sandefjord Bymuseum sine samlinger. Arbeidet for et nytt bymuseum startet imidlertid opp på ny alt året etter med ny interesse påvirket av den kulturhistoriske utstillingen på Bygdøy 1901. Det nystiftede Sandefjord og Sandar Fortidslag fikk disponere assuransesummen for den første samlingen for å samle inn på nytt. Denne samlingen ble også kommunens eiendom. Fram til 1929, da Fortidslaget ble nedlagt, engasjerte laget seg sterkt i museumsarbeidet. I 1926 fikk samlingen eget lokale, en laftebygning oppført sør for

Pukkestad gård, tidligere Sandefjord bymuseum. Foto: Lise Emilie Talleraas.

Hvalfangstmuseet. Museumsbygningens torvtak og samlingens gjenstander vitnet likevel om større interesse for eldre bygdehistorie enn for byhistorien. Utstillingen ble ordnet av konservator Henrik Grevenor. Huset viste seg likevel snart å være for lite og arbeidet startet med utvidelse. Dette skjedde ved at skipsreder Anders Jahre kjøpte og donerte Pukkestad gård til kommunen til bruk for Sandefjord Bymuseum. I 1956 flyttet Sandefjord Bymuseum over til Pukkestad fra bygningen i Museumsgaten. I 1972 ble den gamle låvebygningen på Pukkestad som var i dårlig forfatning revet. Med finansiering fra Anders Jahres Humanitære Stiftelse ble det i 1984 reist en tilnærmet rekonstruksjon av låvebygningen hva eksteriøret angår. Hensikten var ikke bare å skaffe museet mer plass, men også å gjenskape tunet og miljøet på Pukkestad. Sandefjord kommune vedtok i 2006 å åpne for salg av Pukkestad gård. Museet hadde da vært stengt for publikum en tid på grunn av lave besøkstall. Vedtaket om Pukkestad gård er siden revidert og anlegget disponeres i dag av frivillige lag for foreninger som står for drift av stedet.

Herregården i Larvik - barokkminne og lokalt bymuseum

Larvik Museum har sin opprinnelse i Larvik og omegn museumsforening (LOMF) stiftet i 1916. Ønsket om et bymuseum i Larvik hadde før etableringen vært brakt på bane flere ganger. I 1901 deltok Larvik by med en rekke gjenstander på Kulturhistorisk utstillingen på Norsk folkemuseum i Oslo. Tretten år senere, i 1914 anmodet magistrat og politimester Kristen Simonsen byens befolkning om å slutte opp om etablering av et museum i byen. I 1916 ble så Larvik og omegn museumsforening stiftet. Foreningens formålsparagraf var «at faa i stand et museum for Larvik og Omegn». Bak stiftelsen sto byens borgere og/eller deres fruer. Formålet var «at samle og bevare alt, hvad der kan belyse byens og distriktets kultur i de svundne tider og specielt at bevare og saavidt mulig bringe Herregaarden tilbage i dens gamle skikkelse».⁷

Etter stiftelsen startet museumsforeningen arbeidet med å få disposisjonsrett over Herregården med det formål å restaurere hovedfløyen og innrede bygningen til museum. Selve restaureringsarbeidet i hovedfløyen startet opp i 1921. Det tok imidlertid sin tid og først i 1929 kunne man åpne en ferdig restaurert hovedfløy som museum. Larvik og omegn Museumsforening drev museumsvirksomhet i Herregården fram til 1979. Da ble Larvik Bymuseum opprettet som en stiftelse med Larvik og Omegn Museumsforening, Vestfold fylkeskommune og Larvik kommune som parter. Stiftelsen besto fram til ny organisering i 1995 da Larvik Bymuseum og Larvik Sjøfarsmuseum ble en kommunal enhet under navnet Larvikmuseene (senere Larvik Museum).

⁷ Larvik og omegns Museumsforening, I:3-8, sitert i Aske & Stalsberg 2012:144.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Bymuseene i Holmestrand og Svelvik

Bymuseene i Holmestrand og Svelvik inngår ikke i det konsoliderte Vestfoldmuseene IKS. Vestfoldmuseene ivaretar likevel et ansvar for forvaltning av deler av samlingene i tråd med avtaler med kommunene og som en videreføring av tidligere samarbeid med Nord-Jarlsbergmuseene. De to bymuseene inngår også som viktige deler av Vestfolds museumshistorie.

Holmestrand Museum er et bymuseum innredet i et tidligere patrisierhjem. Fredrik Christensen Holst bygget Holstgården i 1756. Huset var opprinnelig kvadratisk, men ble påbygget mot vest og fikk i 1797 sin nåværende form. Det pågår fredningssak for bygningen. Museet ble opprettet i 1937 og eies og drives av Holmestrand Museumsforening. Gjennom utstillingene kan følges byen og omegnens utvikling fra 1500-tallet og framover. I museet finnes en stor samling malerier, modeller og utstyr fra seilskutetida i Holmestrand, foruten de klassiske interiørene Holststuen og Graarudstuen.

Svelvik museum ligger sentralt ved kirken i Svelvik. I museet er deler av den gamle Forsbergbutikken utstilt. Butikken ble drevet fra 1882-1957. I samlingen inngår også to gamle brannvogner fra 1837 og Svelviks gamle brannbil. I sjøfartsavdelingen finnes en rekke gjenstander fra seilskutetiden i form av gjenstander fra skipperlugar, losflagg, skutemodeller, navigasjonsutstyr, skipskister og verktøy. I Elias Kræmmers værelse finnes skrivebord, skriveredskap og bøker etter forretningsmannen og forfatteren Anton B. Nilsen (1855-1936), alias Elias Kræmmer. Svelvik museum drives av Svelvik Museumsforening (1937).

Museumsbygningen er dels bygget på 1700-tallet og dels på 1800-tallet. Den ble i 1840 ombygget til en toetasjes bygning for skole, og det ble også oppført uthus til. Dette ble revet i 1948, men senere erstattet med et uthus som ble flyttet fra Bratteberggården. Bygningen ble også brukt til kommunale møter fra 1845-1851. Huset ble brukt til fattighus og gamlehjem fra 1851 og senere brukt av sosialvesenet fram til 1936. I 1937 flyttet Svelvik Museum inn.

Sjøfartens museer

Tanken om å opprette sjøfartsmuseer i Norge må sees på bakgrunn av landets framvekst som en av verdens ledende sjøfartsnasjoner. Fra en beskjeden rolle som skipsnasjon, internasjonalt sett, økte Norge i tidsrommet 1850-1880 sin handelsflåte til å bli en av verdens største. Utviklingen medførte et ønske om å opprette institusjoner som kunne vise næringens betydning for landet gjennom å følge utviklingen gjennomtidene og i framtiden.

Vestfold spilte i denne utviklingen en betydelig rolle, med sine skipsverft, skipsflåte og fangstvirksomhet. Det er i lys av dette store omfanget vi kan se opprettelsen av sjøfartsmuseer i Tønsberg, Larvik og Sandefjord samt sjøfartshistoriske samlinger ved museene i Holmestrand og Svelvik.

Tønsberg Sjøfartsmuseum

Tønsberg Sjømannsforening (TSF) ble stiftet i 1846 og er landets nest eldste sjømannsforening. Initiativtagere var kapteinene H. Gjersøe, V. Lerche og H. Falk. De startet med 26 medlemmer sammensatt av kapteiner og redere. Blant disse var også Svend Foyn.

Opp gjennom årene var foreningen ledende i å fremme Tønsbergs sjøfartinteresser. De sto også bak bygging av det første slottsfjellstårnet, oppføring av sjømannshjem, reising av minnesmerker og etablering av Tønsberg Sjøfartsmuseum. Tønsberg Sjømannsforening var også initiativtaker til opprettelse av en sjømannsskole i Tønsberg, og i 1922 ble sjømannsskolen på Haugar innviet.

Ved opprettelse av Vestfold fylkesmuseum ble Sjøfartsmuseets samlinger gitt til Vestfold Fylkesmuseum. Samlingen besto særlig av skuteportretter fra midten og første halvdel av 1800-tallet med bilder av skuter som hadde hatt tilknytning til Tønsbergområdet. I dag utgjør deler av samlingen utstillingen i Tønsberg Sjøfartshistoriske Senter som drives av foreningen. Senteret er lokalisert til den tidligere tollboden i Nedre Langgate 38 i Tønsberg.

Vestfoldmuseene IKS

Larvik Sjøfartsmuseum

Foreningen Larvik Sjøfartsmuseum ble stiftet i 1926 i nært samarbeid med Larvik sjømannsforening (1849). Foreningen Larvik Sjøfartsmuseums formålsparagraf lyder: «Museets formål er å samle og utstille gjenstandene til belysning av skibsfarten i eldre og nyere tide i Larvik og tiliggende distrikter samt å spre kunnskap om sjøfartens historie og sjøfartens betydning for landet». ⁸

Sjømannsforeningens engasjement var saker som blant annet berørte sjømenns utdanning, arbeidsforhold og arbeidsavtaler, sikkerhets til sjøs og utvikling av Larvik indre havn og Revet. Samtidig med sitt store engasjement for sjømennenes ve og vel drev foreningen også et iherdig arbeid med innsamling av skutebilder, modeller, gamle dokument med det mål at samlingen skulle gi et godt bilde av skipsfarten og dens historie i byen. Samlingen skulle være tilgjengelig for publikum. Byens innbyggere ble bedt om å gi gjenstander til museet spesielt gamle skutebilder, skipsdokument, skipperbevis, karter, instrumenter etc.

I 1962 ble det inngått en avtale mellom Larvik kommune og foreningen Larvik sjøfartsmuseum. Fra da av fikk museet lokaler i Kirkestredet 5.

Foreningen har fram til 2010 hatt museet åpent for publikum, siden 1995 som en avdeling av Larvik Museum.

Sandefjord Sjøfartsmuseum

Sandefjord Sjøfartsmuseum har bakgrunn i konsul Lars Christensen arbeid med å samle inn maritime gjenstander fra 1935. Flere av gjenstandene ved Hvalfangstmuseet hadde ikke noe med hvalfangst å gjøre, men hørte hjemme under alminnelig sjøfart. Sjøfartsmuseet fikk lokaler i den fredete bygningen Prinsensgate 18 og ble innviet den 23. mai 1957. Kjernen i museet var Christensens egen samling av skutebilder og skipsmodeller. Det var et ønske om å gi et fremtidig bilde av skipsfarten i Sandefjord-distriktet. Allerede ved åpningen viste det seg at museumsbygning ikke var stor nok til å få stilt ut samlingene. Det ble derfor på museets åpningsdag opprettet et byggefond for museet. I 1964 ble åpnet en ny fløy i hvitslemmet tegl (Prinsensgate 20), tegnet av arkitekt Roald Tollnes. I vedtak 26. oktober 2006 i bystyret ble det åpnet for at Prinsensgate 18 og 20 kunne selges for å skaffe kapital til utbygging av Hvalfangstmuseet. Museet hadde vært stengt for publikum i flere år på grunn av lave besøkstall.

Tidligere Sandefjord sjøfartsmuseum, Prinsensgate, Sandefjord. Foto: Lise Emilie Talleraas.

⁸ Foreningens vedtekter fra 1962, Larvik Museums arkiv.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Industrimuseer og industriens kulturminnemiljøer

Aluminiummuseet i Holmestrand

I juni 2002 åpnet Aluminiummuseet dørene. Den gang het det Holmestrand Aluminium museum og ble åpnet av Hennes Majestet Dronning Sonja i forbindelse med Holmestrand bys 250 års jubileum. Videreforedling av aluminium har en lang historie i Holmestrand. Helt fra A/S Nordisk aluminium-industri ble stiftet i 1917, har videreforedling av råaluminium vært viktig for Norge. Produksjonen i Holmestrand tok til i 1919 og siden den gang har det vært stor aktivitet i fabrikklokalene. Bedriften går fortsatt under navnet «Nordisk» på folkemunne selv om bedriften fra 1967 var en del av ÅSV, for siden å bli kjøpt opp av Norsk Hydro i 1986. Det er en stund siden at skip med råaluminium fra Høyanger la til kai. I dag er det resirkulert aluminium som utgjør det meste av råmaterialet som videreforedles.

Aluminiummuseet formidler bedriftens utvikling og produkthistorie, men også hvor viktig arbeideren er i denne sammenheng. Kampen for bedre arbeidsbetingelser og miljø, for ikke å glemme helsevern og det sosiale, er viktige aspekter og har sin naturlige plass i utstillingen. Museet holder til i et av Hydros fabrikklokaler midt i Holmestrand sentrum (Weidemannsgate).

Berger Museum

Berger museum åpnet våren 1997. Initiativtakerne var Berger museumsforening, og museet ble til i nært samarbeid med Nord-Jarlsbergmuseene. Museet fikk lokaler i Fossekleiva kultursenter på Berger i Svelvik. Det er inntil videre stengt i forbindelse med etablering i nye lokaler og utvikling av nye utstillinger. De nye museumslokalene åpner for publikum i 2015. Berger museumsforening ble stiftet i 1996 og har som mål å synliggjøre og bevare Bergersamfunnets historie. Bergers industrihistorie startet i 1880 da firmaet Jens J. Jebsen & Co ble etablert. Året etter var den første ullvarefabrikken i drift på Berger. Virksomheten endret radikalt stedet, som tidligere bare bestod av en gård og noen husmannsplasser. Allerede i 1889 ble en ny fabrikk, Fossekleven Fabrik, anlagt høyere oppe i det samme vannfallet. Man drev vaskeri, farger, spinneri og veveri. De to fabrikkene sysselsatte på det meste mellom 250 og 300 arbeidere. I 1936 fusjonerte fabrikkene. Driften ved Fossekleven opphørte i 1965, og ullvareproduksjonen ble flyttet til nedre Berger. Det ble tidlig bygget 32 arbeiderboliger, hvor hver bolig huset 4 familier og losjerende. Berger bruksskole ble bygget i 1885 og Berger kirke ble oppført i 1895. Videre ble det sørget for opprettelse og drift av gamle hjem, sykestue, bank og postkontor.

Bergerpledd ble produsert på Berger fram til nedleggelsen i 2002. Museet forvalter i tillegg til nye museumslokaler, en arbeiderbolig i Fossekleiva 2. Her fortelles historien om karde- og spinnemester West Bullen og hans familie som etablerte seg på Berger i 1889.

Vestfoldmuseene IKS

Fossekleiva Kultursenter, tidligere Fossekleven fabrikk. Foto: Lise Emilie Talleraas.

Jernverket Eidsfoss

Eidsfoss jernverk i Vestfold ble anlagt 1697 av generalløytnant Caspar Herman Hausmann (1653–1718). Hans slekt eide verket til 1757, som til 1775 hadde privilegium på å tilvirke stål og med rett til avlevering av trekull innenfor en avstand av 3 mil. Peder von Cappelen kjøpte i 1795 verket, som ble i familiens eie til 1861. Jernverket ble nedlagt 1873, deretter en tid produksjon av støpegods, landbruksmaskiner og godsvogner til NSB, senere mekanisk verksted.

Kulturminnemiljøet består i dag av et kulturhistorisk bygningsmiljø bestående av tre arbeiderstrøk, Bråtagata, Gata og Hauane med 25 bevaringsverdige bygninger, samt verksområdet med kraftstasjonen og Eidsfos Hovedgård (fredet 1923) med et historisk hageanlegg fra tidlig på 1700-tallet. Til sammen representerer det et av Norges best bevarte jernverkssamfunn.

Jernverket Eidsfoss samarbeider med tre stiftelser på Eidsfoss; Eidsfoss Industrihistoriske Samlinger (EIS), Stiftelsen Eidsfos Hovedgård (SEH) og stiftelsen til aktiv bevaring av kulturminner og miljø på Eidsfoss (SGE). EIS driver Eidsfoss jernverksmuseum som belyser jernverkssamfunnets historie og viser ulike produkter fra virksomheten på Eidsfoss, fra starten i 1697 til midten av 1900-tallet. Mest kjent er støpeovnsproduksjonen som ble nedlagt på 1960-tallet. Produksjonen ved verket ble etter 1880 omstilt fra råvareproduksjon til støperi basert på skrapjern. Nå fikk man også nye produkter som spente fra små husholdnings-redskaper (som gryter og bakstejern) til jernbanevogner. I tillegg til Eidsfoss jernverksmuseum og hageanlegget på Hovedgården, omfatter museumstilbudet også utstillingen *Til Elise* i Bråtagata og *Rakel Sewerin* i den gamle skolebygningen på Hauane. Fra Eidsfoss stasjon til kongens bord" i den gamle skolen på Hauane (fra 2014). Eidsfoss Postkontormuseum ligger i Bråtagata og drives i samarbeid med SGE og det nasjonale Postmuseet på Maihaugen.

Personalbiografiske museer

En spesiell type museer, personmuseene, særlig knyttet til steder der den aktuelle person hadde bodd. Vestfold har hatt et rikt kunst- og kunstnerliv og det finnes en rekke boliger etter kjente kunstnere. Ikke alle er omgjort til museer. To kunstnerboliger utmerker seg, maleren Edvard Munchs sommerhus i Åsgårdstrand og forfatteren Olav Duuns bolig i Holmestrand. Begge er i dag museer. Munchs sommerbolig driftes av Vestfoldmuseene, Duun-huset av en egen stiftelse. Begge boligene har stor personalhistorisk interesse, symbolsk også som metafor på deres kunstnerskap. Kulturhistorisk står de som tilnærmet autentiske interiørutstillinger. På denne måten er personalhistoriske museer et viktig supplement til de kulturhistoriske museenes interiører. Ramberg skole hvor Duun var

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

lærer og forfatteren Kåre Holts dikterstue inngår som en del av et lokalt museum i Holmestrand kommune, Reidvintunet i Hillestad.

Munchs Hus (Edvard Munchsgate 25) var malerens sommerhus i Åsgårdstrand fra 1897. Huset forble i Munchs eie frem til hans død i 1944. Daværende Åsgårdstrand kommune kjøpte eiendommen, og etter en omfattende restaurering og utvidelse av den opprinnelige hagen åpnet huset som museum allerede i 1947. Munchs søster Inger sørget for å tilbakeføre gjenstander som i mellomtiden var blitt fjernet. Museet består av 3 bygninger, Edvard Munchs sommerhus, atelier og avtrede. Bygningene er frittstående, beliggende i en stor park. Hovedhuset kan dokumenteres tilbake til 1830 gjennom en såkalt grunnseddel, men er antakelig eldre. Dagens atelier er en kopi, oppført i 1969/1970.

Maleren Edvard Munchs hus, Åsgårdstrand. Foto: Mekonnen Wolday.

Olav og Emma Duuns hus *Fjellvang* er et museum og en villa oppe på fjellet i Holmestrand. Eiendommen er kjent som et kunstnerhjem ettersom forfatteren Olav Duun (1876–1939) bodde her i årene 1914-1939. Familien flyttet til Holmestrand i 1908 da Duun ble ansatt som lærer ved Ramberg skole. De bodde forskjellige steder de første årene, inntil de kjøpte Fjellvang i 1914. Olav Duun bodde i huset resten av livet, og enken Emma Duun bodde her til sin død i 1970. Husets første etasje er bevart slik ekteparet Duun hadde det, og inneholder et bibliotek med boksamling, manuskript og brev. Husets andre etasje er innredet for stipendiater. I hagen finnes en minnepark.

Vestfoldmuseene IKS

Olav og Emma Duuns hjem i Holmestrand. Foto: Lise Emilie Talleraas.

Huset ble ved Emma Duuns død overdratt til *Olav og Emma Duuns Stiftelse*, etablert i 1973 for å bevare huset som et minne over forfatteren. Stiftelsens styre har representanter fra kommunen, forfatterforeningen, Duun-familien og Duun-venneforeninger. Parken ble åpnet i 1976 til forfatterens 100-årsminne.

Lokale museer i Vestfold

Vestfoldmuseene samarbeider med enkelte lokale museer når det gjelder forvaltning av samlinger. Foruten bymuseene i Holmestrand og Svelvik og Duun-huset som er beskrevet foran samarbeides det i en del sammenhenger med Sande historielag/ Sande bygdesamlinger, Våle historielag/stiftelsen Våle prestegård, Lokalhistorisk Senter, Tverrved skolemuseum samt historielagene i Hedrum og Tjølling i samarbeidet rundt bevaring og forvaltning av samlinger.

Sande historielag ble stiftet i 1969 som en del av arbeidet med å erverve og restaurere gamle Sande prestegård. Historielagets bygdesamlinger er av de største samlinger av gjenstander fra det tidlig-moderne landbruket. De eier også en betydelig fotosamling.

Våle historielag ble stiftet i 1952. Formålet er å vekke og styrke den historiske og kulturhistoriske sans i bygda og ta vare på den kulturarv som tidligere slekter har etterlatt seg. Historielaget, sammen med Stiftelsen Våle prestegård, står for drift og vedlikehold av Våle prestegård. Da det ble kjent at prestegården skulle selges, gikk historielaget inn for at bygningsmassen måtte bli ervervet av kommunen slik at hovedbygning (1800-tallet) og sidefløy (1600-tallet) kunne bli et folkeeie og et sentralt kultursted for kommunens innbyggere. Ved hjelp av Anders Jahres Humanitære Stiftelse, sikret man kjøpet av hovedbygningen m/sidebygning og *Stiftelsen Våle prestegård* ble opprettet som eier. Historielaget står for mye av den utadrettede virksomheten ved Våle prestegård. I historielagets samlinger inngår redskap fra det tidlig moderne samfunnet, inventar og innbo. I sidefløyen er det innredet en forpakterbolig som anno ca 1950.

Lokalhistorisk Senter i Horten består av et museum, en lokalhistorisk arkivsamling og *Kafé Breda*, og holder til i kulturparken på Karljohansvern. Verftsindustrien i Horten og teknologibedriftene gis spesiell oppmerksomhet. Senteret ble etablert som en frittstående stiftelse i februar 2004. I 2005 overtok stiftelsen den tidligere sykestua på Karljohansvern etter forsvaret. Kommunen er eier av bygget og

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

stiftelsen har en leieavtale på 30 år. Arbeidet begynte umiddelbart med å bygge Lokalhistorisk Senter. I dag inneholder senteret en museumsutstilling med vekt på lokalhistorie og den nære historien. Arkivsamlingene er på over 200.000 dokumenter, protokoller osv. Her finnes også rundt 4.500 kart, plakater, tegninger og drøyt 200.000 fotografier. Senteret har egen lesesal med bibliotek som inneholder lokalhistorisk litteratur og lokalavisa Gjengangerens kompletter. Senteret har et større utstillingsareal hvor det vises tablåer med ulike sider av Hortens historie fra 1900-tallet. Senteret har et spesielt fokus på industriutviklingen i Horten; fra Horten verft til elektronikk-industri. En større fotosamling fra Horten verft (Vervensamlingen) er registrert i FotoStation og overført til Vestfoldmuseenes magasin. I regi av Vestfoldmuseene ble det høsten 2010 utarbeidet samlingsplan for Lokalhistorisk senter hvor alle samlingskategorier (gjenstander, foto, arkiv) er beskrevet og vurdert.

Tverrved skole var en folkeskole i daværende Sem kommune. Skolen ble bygd i 1864 og påbygd i 1905. Den ble nedlagt i 1954 da Volden skole sto ferdig. Etter dette fungerte skolen som framhaldsskole til ca 1960, og deretter som lærerbolig. I 1989 ble Tverrved skolemuseum åpnet i bygningen, med utstyr fra 1860-tallet. Samlingen er på rundt 1500 gjenstander og tilhører Tønsberg kommune og oppbevares på Slottsfjellsmuseet. Den største gruppen består av skolebøker, bl.a. bibler, katekismer, salmebøker og regne- og skrivebøker fra 1860 og fram til våre dager. Det er registrert 208 skoleprotokoller som dekker tidsrommet fra 1860 til våre dager. De eldste er én fra Vallø Saltverks skole fra 1816 og fire fra omgangsskolen i Sem. Gjenstandsmaterialet inneholder dessuten veggplansjer, tekniske hjelpemidler, anskuelsesmodeller, elevarbeider og pulter.

Hedrum historielag har til formål å fremme interessen for slekts- og lokalhistorie, kulturvern og tradisjoner og samle inn og ta vare på alt som har betydning for Hedrums historie, og som kan fortelle om folks livsvilkår gjennom tidene. Laget eier og driver Hedrum bygdetun i Kvelde. Bygdetunet ligger på gården Vestbymoene i Kvelde sentrum og ble kjøpt av historielaget 1984, hvor framhuset, er bevart og innredet mest mulig slik det var tidligere. I første etasje er det også innredet en gammel butikk. I andre etasje er det utstillinger med gammelt husgeråd, håndverkerverktøy, samt en hjemmefrontutstilling. Historielaget utgir det lokalhistoriske heftet *Heidarheim* og samarbeider med Lono Film og Video om å lage og utgi filmer med lokalhistorisk innhold. De har også ansvar for skjøtsel av 10 kulturminner rundt om i kommunen.

Tjølling historielag ble stiftet i 1950. Initiativet ble tatt av Komiteen for bygdebok. Tjølling, som var egen kommune fram til 1988 - da den ble innlemmet i Larvik. Laget har siden 1972 hatt tilhold på Prestegårdstunet på Tjøllingvollen. Her disponerer historielaget «allmuens hus» Borgerstua fra rundt 1800, Prestegårdslåven og to andre bygninger til formidlings-aktiviteter og magasinering av samlinger. Bygningene eies av Larvik kommune og er restaurert av historielagets medlemmer på dugnad og i samarbeid med Larvik kommune. De står også bak utgivelsen av tidsskriftet *Tjøllingminner*. Larvik Museum overførte i 2011 utstillingen *Berget det blå*, om larvikitt og steinindustrien i Larvik-distriktet til historielaget.

Brunlanes historielag er lokalisert til Halle Mølle. Historielaget har også samlinger. De eier også det tidligere herredshuset på Tanum.

Haugar Vestfold kunstmuseum

Det finnes i Norge en rekke regionale og kommunale kunstsamlinger og museer.

Finansieringsordningen for halvoffentlige museer ble etablert i 1975, men disse kunstsamlingene var ikke omfattet av denne ordningen. Statlige tilskudd kom i oppfølgingen av St.meld. nr. 61 (1991–92) hvor det gitt årlig driftstilskudd over statsbudsjettet til seks kunstmuseer. Disse ble etablert som knutepunktinstitusjoner. Institusjonene var tiltenkt en rolle som bærere av et nasjonalt kulturansvar. Samtidig skulle de ha en regional og lokal tilknytning. Knutepunktene skulle være i samspill med nasjonale og regionale nettverk innenfor samme kunstgren samt med offentlige myndigheter.

Vestfoldmuseene IKS

Haugar Vestfold kunstmuseum ble etablert som en stiftelse opprettet av Vestfold fylkeskommune og vertskommunen Tønsberg 1. januar 1993. Museet fikk ikke status som *knutepunktinstitusjon* av staten, men virksomheten var tilsvarende. Utgangspunktet var fylkesplanens målsetting om å utvikle Vestfold som kulturfylke og at befolkningen også i denne regionen skulle få anledning til å oppleve billedkunst og kunsthåndverk på et høyt kvalitativt nivå. Fra museet åpnet i september 1995 og frem til 1. januar 1998 ble museet drevet av stiftelsens styre. Deretter overtok Vestfold fylkeskommune driftsansvaret. Museet ble med konsolideringen en del av Vestfoldmuseene IKS. Haugar Vestfold kunstmuseum har som regionalt kunstmuseum som formål og oppgave å drive innsamling, forvaltning, forskning og formidling av samlingene.

Haugar Vestfold kunstmuseum er lokalisert til den tidligere Sjømannskolen i Tønsberg sentrum. Den imponerende murbygningen er tegnet av arkitektene Bjercke og Eliassen og ble oppført 1918-21. Fire år senere fikk den A. C. Houens pris for god arkitektur. I utformingen av fasaden samarbeidet arkitektene med billedhuggeren Wilhelm Rasmussen (1879-1965), som lot den utsmykke med 12 karyatider i Larvikitt fra Brøttsøbruddet på Tjøme, forestillende noen av de eksotiske folkeslag som sjøfarerne ville møte ute i verden.

Haugar Vestfold kunstmuseum. Foto: Mekonnen Wolday.

Haugars samling av kunst og kunsthåndverk eies av Stiftelsen Haugar Vestfold Kunstmuseum. Ved etableringen av museet fantes det ikke noen offentlig kunstsamling i fylket som kunne overdras til stiftelsen og danne grunnlaget for det videre innsamlingsarbeidet. Samlingen er derfor i det vesentlige ervervet ved gaver fra Norsk Kulturråd og Haugars Venneforening samt donasjoner fra lokale kunstnere og samlere, men også gjennom en rekke egne innkjøp. Nytt fra 2011 er det omfattende samarbeidet med Sparebankstiftelsen DNB NOR med langstidsdeponier av betydelige internasjonale og norske kunstnere.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Vestfoldarkivet

Mot slutten av 1970-tallet ble begrepet lokale arkiver en sentral referanse i diskusjonen om hva samfunnet skal med sine arkiver. Den sentrale referansen var Try-komiteens innstilling om lokalhistoriske samlinger/arkiver (1983/84). Innstillingen la opp til en fleksibel utprøving av fire regionale hovedmodeller basert på eksisterende løsninger. Utviklingsmodellene dannet bakteppet for det mangfoldige landskapet vi da var i ferd med å få, og fikk, de neste 20 årene. I dette lå en invitasjon til initiativer regionalt, til distriktsmuseer,

distriktshøgskolene og statsarkivene – og til fylkeskommunene spesielt.

Vestfoldarkivet, Hinderveien 10, Sandefjord. Foto: Mekonnen Wolday

Vestfoldarkivets historie går tilbake til 1997, da Fylkesarkivet for Vestfold ble etablert. Fylkesarkivet var en del av kulturavdelingen i Vestfold fylkeskommune. 1. januar 2009 ble Fylkesarkivet for Vestfold slått sammen med Museumssenteret i Vestfold. Den nye enheten fikk navnet Kompetansesenter for Museum og Arkiv (KomMA). Da Vestfoldmuseene IKS ble etablert senere samme år, gikk KomMA inn som en avdeling i det konsoliderte museet. *Plan for fylkesarkiv i Vestfold* (27. 3.1995) la rammene for arbeidet i det nyopprettede fylkesarkivet for Vestfold. Arbeidsområdet var private, fylkeskommunale og kommunale arkiver. Det ble også slått fast at fylkesarkivet skulle fungere som en samordnende og veiledende instans for hele det immaterielle kulturvernet og det lokalhistoriske arbeidet i fylket.

Fra starten var det arbeid med privatarkiver som ble prioritert med store innsamlingsprosjekt. Prosjektene hadde hovedfokus på fylkesdekkende organisasjoner og hjørnesteinsbedrifter. Over tid har samlingen blitt utvidet med mange bedriftsarkiver, lokale og fylkesdekkende organisasjoner og arkiv fra privatpersoner.

I 2004 overtok fylkesarkivet samlingen etter Arbeiderbevegelsens arkiv i Vestfold.

Fylkesarkivet har fra starten vært depot for fylkeskommunens historiske arkiver i henhold til Arkivlovens bestemmelser om arkivdepot for offentlige arkiver. Som arkivinstitusjon har fylkesarkivet siden starten betjent publikum som ønsker innsyn i arkivmateriale. Innsyn har i stor grad blitt gitt gjennom utlån av arkivmateriale på egen lesesal og i forbindelse med partsinnsyn. Formidling av arkiver og historie har vært et prioritert arbeidsområde for fylkesarkivet, noe som har resultert i nyskapende prosjekter knyttet til *Hot Spot*, samarbeid med andre arkivinstitusjoner og museer, artikler og digitale fortellinger. I 2004 etablerte Riksarkivet en ordning med koordinerende institusjoner for privatarkivarbeidet. Fylkesarkivet for Vestfold ble oppnevnt som koordinerende institusjon for fylkene Vestfold, Buskerud og Telemark. Vestfoldarkivet er fremdeles koordinerende institusjon for Vestfold og Buskerud, mens Telemark gikk ut av ordningen i 2007.

Vestfoldmuseene IKS

Antikvariske bygninger og anlegg

De ulike avdelingene i Vestfoldmuseene driver mye av virksomheten sin i antikvarisk verdifulle bygninger og bygningsmiljø. Eierskap til bygningene er opprettholdt hos de tidligere museumseierne, men en del steder ivaretar Vestfoldmuseene et kulturminnefaglig veiledningsansvar. Dette gjelder blant annet for Herregården og Kirkestredet 5 i Larvik, maleren Edvard Munchs hus i Åsgårdstrand og bygningsmassen på Jernverket Eidsfoss og Berger. For Vestfoldtunet i Tønsberg og Gumserød gård i Brunlanes som begge eies av Stiftelsen Vestfold Fylkesmuseum, har Vestfoldmuseene et ansvar for vedlikehold utover det som er avtalefestet for de øvrige stedene

Blant de antikvarisk verdifulle bygningene er Herregården og Kirkestredet 5 i Larvik vedtaksfredet. Det samme gjelder Nøtterøyhuset på Vestfoldtunet og maleren Edvard Munchs Hus i Åsgårdstrand. Middelalderloftet fra Heierstad er automatisk fredet. Øvrige bygninger som er vernet gjennom plan-tiltak eller avtaler er Haugar, Vestfold kunstmuseum (tidligere Tønsberg Maskinistiskole), Hvalfangstmuseet i Sandefjord, (Museumsgata 39 og Rådhusgata 2A, Sandefjords første sykehus).

Herregården i Larvik

Herregården i Larvik ble fredet i 1923, men alt i 1917 omtalte riksantikvar Fett bygningen som et «uvurderlig monument» av «godseiertypen i Vestfold».⁹ Den ble bygget som residens for stattholder og greve Ulrik Frederik Gyldenløve i 1677. Bygningen er en barokk trebygning med interiører i barokk og régence. Herregården var i bruk som grevelig residens i perioden 1677-1805 og var deretter i privat eie fram til bygningen ble kjøpt av kommunen i 1821. Herregården har siden da vært brukt som byens rådhus, teater, skole, bibliotek, rektorbolig, vaktmesterbolig og prestebolig. Anlegget eies av Larvik kommune og Larvik Museum disponerer bygningen til museale formål.

Herregården i Larvik. Foto: Mekonnen Wolday.

⁹ Aina Aske & Gro Stalsberg (2011) Vestfolds glømte kulturarv. I: Aske, Aina & Maria Forneheim (red.) Vasterhavets kulturarv, Unipub

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Kirkestredet 5, Larvik Sjøfartsmuseum

Murbygningen fra 1714 ble gjenoppført i 1730 etter en brann to år tidligere. Byggherre var Johan A. Blume, bygningsinspektør i grevskapet. Bygningen ble prestebolig i 1741 og senere tatt i bruk som tollbod (1850-1888) og fabrikklokale. Bygningen ble fredet i 1923.

Larvik Sjøfartsmuseum disponerte lokalene til museal virksomhet siden 1962. Den eies av Larvik kommune og Larvik kommunale eiendom har det bygningsmessige ansvaret for anlegget, mens Larvik Museum disponerer bygningen til museale formål. Utstillingene ble i 2011 tatt ned på grunn av den utvendige restaureringen som også påvirket inneklimateet for gjenstandene i stor grad. Bygningen blir i løpet av 2014 ferdig restaurert utvendig.

Kirkestredet 5, Larvik sjøfartsmuseum. Foto: Lise Emilie Talleraas.

Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum

Bygningen eies av Sandefjord kommune. Bygningen som huser museet ble fullført i 1917. Museumsbygningen ble tegnet av arkitekt N.W. Grimnæs og utsmykket med skulpturer av billedhuggeren Vigrestad.

Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum. Foto: Lise Emilie Talleraas.

Vestfoldmuseene IKS

Vestfoldtunet

Deler av Vestfoldtunet. Foto: Mekonnen Wolday.

Friluftsavdelingen (Vestfoldtunet) på Slottsfjellet består av 14 hus som danner et tilnærmet åpent firkanttun for å illudere en typisk Vestfold-gård. Det er to framhus på tunet. Det eldste, *Hynnestua* (datert til 1685), kommer fra Hynne i Andebu. Huset sto på Andebu bygdemuseum på Berg og ble gjenreist på Tallak i 1958. Det andre framhuset er *Vålehuset* fra ca 1795 fra Hem søndre, Våle i Undrumsdal. Det ble først gjenreist som museumshus på Mellom-Teglhagen, men flyttet til Tallak i 1947. Låven, *Bøenlåven* fra 1820-årene, kommer fra Bøen i Andebu. Stabburet er et *kåpebur* som er særegent for Vestfold fra Fadum i Sem og er fra ca 1820-40. De ble begge satt opp i 1952. Litt på siden av tunet står middelalderloftet fra 1406-07. *Heierstadloftet* (datert til 1405-7) fra Heierstad i Hof, kjøpt og gjenreist på Vestfoldtunet i 1957.

Heierstadloftet på Vestfoldtunet. Foto: Mekonnen Wolday.

Smie og kullhuset er plassert utenfor tunet. De kommer fra Herland i Lardal og ble satt opp i 1954. Ved siden av ligger ei kjone fra Berg i Andebu, gjenreist i 1954. Et stykke ovenfor tunet er en rekke seterhus plassert. Det er to størhus, et med ljore fra Hynne i Andebu og et fra Lindsverk i Lardal. Midt imot dem ligger et sauefjøs og et nautfjøs som også kommer fra Lindsverk i Lardal. Alle disse seterhusene ble satt opp på museet i 1947. Et byhus fra Klostergaten 5 i Tønsberg (1780-årene) var en

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

gave fra Tønsberg kommune. Det ble satt opp på Tallak i 1945/46, og ble brukt som museet første kontorbygning samt bolig for konservator. Siden har det hatt tilnavnet *Konservatorboligen*. Det hører også til et uthus med vedskjul og utedo. På kanten mot vest er det plassert et framhus som kommer fra Smidsrød på Nøtterøy. Det er et karakteristisk hus brukt av fiskebondens familier.

Gumserød gård

Gården ligger i Brunlanes kommune og ble gitt til Vestfold Fylkesmuseum som en testamentarisk gave i 1978. Anlegget består av et tun omkranset av en herskkelig hovedbygning fra ca 1820, forpakterbolig fra omtrent samme tid, gammelt stabbur samt låvebygningen. Dagens låvebygning ble oppført etter at den gamle låven fra 1914 brant. Hovedbygningen er omkranset av en blomster- og frukthage. Våningshusets interiør er fra tidlig 1800-tall og fram til 1970-årene. Gumserød ble trolig ryddet i høymiddelalderen og var lenge en del av Tanum kirkes gods. Bygselen på gården ble i 1813 overtatt av garnisonsprest i Fredriksvern, senere stortingsmann.

Hovedbygningen, Gumserød gård. Foto: Mekonnen Wolday.

Bull hadde Gumserød som landsted og drev gården med forpakter fram til 1847, da han kjøpte gården og fikk den skjøttet over til seg. Etter Bulls død i 1847 bodde hans kone her til 1858 og kaller stedet for *Alders hvile*. Etter hennes død kjøpte skipsfører Simon Pock gården og drev den med forpakter til 1866. Tredje eier av Gumserød var Søren Thoresen gift med Anna Sørensen fra Jomfruland. I 1866 startet steinbruddvirksomheten på eiendommen. Det tyske firmaet Kessel & Rohl sto for driften, mens steinarbeiderne kom fra Bohuslen. Steinen ble blant annet brukt på større monumenter. Dette var den første rasjonelle steinbruddvirksomheten i distriktet, bergarten var Syenitt. Steinbruddet ble avviklet i 1920-årene.

«Majorstua» i Hvarnes

Milorghytta, *Majorstua*, i Hvarnes ligger på sørsiden av Hvarnesåsen, ble bygget i 1944 som hovedkvarter for Milorgs distrikt Vestfold, D-15. Dette skjulestedet ble aldri oppdaget av tyskerne, og er fremdeles godt bevart. Vestfold Fylkesmuseum har fått hytta som gave, men Hedrum historielag har ansvar for tilsynet.

Vestfoldmuseene IKS

Industrimiljøet Berger

Blindevannet på grensa mellom Sande og Svelvik kommuner har gitt liv til to tekstilfabrikker på Berger; Berger fabrikk (1880-2003) og Fossekleven fabrikk (1889-1965). Berger gård, som eide vannrettighetene, drives fortsatt med hovedvekt på fruktdyrking, og dyrene på gården beiter i kulturlandskapet oppover mot Blindevannet. Det lille industrisamfunnet som vokste opp rundt fabrikkmiljøene er tilnærmet intakt og svært godt lesbart som industrisamfunn. Her ligger skolen, kirken, sykestua, idrettsanleggene, skysstasjon, og forsamlingslokalet godt bevart og i bruk, samt at nesten alle arbeider- og funksjonærboliger er bevarte. Bare en bolig måtte vike da riksveien ble lagt om. Berger som industrisamfunn er det best bevarte eksempelet på den patriarkalske filantropiske industrisamfunnsmodellen som gründerne fra Broager i Danmark brakte til Norge.

Jernverket Eidsfoss

Eidsfoss jernverk ble anlagt 1697 av generalløytnant Caspar Herman Hausmann (1653–1718). Hans slekt eide verket til 1757, som til 1775 hadde privilegium på å tilvirke stål og rett til trekull innenfor en avstand av 3 mil; tømmerhogst var forbudt. Peder von Cappelen kjøpte 1795 verket, som var i familiens eie til 1861. Jernverket ble nedlagt 1873, deretter en tid produksjon av støpegods, landbruksmaskiner og godsvogner til NSB, senere mekanisk verksted. Eidsfoss Verk er et unikt kulturhistorisk bygningsmiljø med hovedgården (fredet 1923), et historisk hageanlegg og rundt 25 bevaringsverdige bygninger som danner en helhet som representerer et av Norges best bevarte jernverkssamfunn.

Hovedgården, Eidsfoss Verk. Foto: Mekonnen Wolday.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Munchs Hus i Åsgårdstrand

Anlegget består av 3 bygninger, Edvard Munchs sommerhus, atelier og avtrede. Bygningene er frittstående, beliggende i en stor park. Gaten som eiendommen ligger i, het opprinnelig Nygaards-gaten. Etter kunstnerens død ble gaten omdøpt til Edvard Munchs gate til minne om han. I likhet med mange andre bolighus i nordre del av Åsgårdstrand lå Edvard Munchs eiendom på gården Nygårds grunn. Tomten var bygslet, og Munch måtte betale en årlig bygselsavgift. Bolighusets alder er ukjent, men kan dokumenteres tilbake til 1830 gjennom en såkalt grunnseddel, men er antakelig eldre. De eldste bygningsdelene er i empirestil, noe som kan tilsa at huset er bygd en gang mellom 1810 og 1830.

Maleren Edvard Munchs hus, Åsgårdstrand. Foto: Mekonnen Wolday.

Edvard Munch kjøpte huset i 1898. Det er foretatt noen endringer i huset: I det tidligere uinnredete ved- og lagringsrommet mot nord innredet Munch gjesterom. Rommet ble panelt innvendig. I 1902 bygde han et bislag på vestfasaden mot gaten og ny inngangsdør og veranda på østfasaden mot fjorden. Atelieret ble reist i 1899. Dagens atelier er en kopi, oppført i 1969. Det fantes en kjøkkenhage på eiendommen da Edvard Munch kjøpte den. Munch videreutviklet grønnsaks- og frukthagen med blant annet stikkelsbær, rips, epler og moreller. For øvrig var det selvgrodde busker og trær på eiendommen. Anlegget ble fredet av Riksantikvaren i 2013.

Samlingsprofil

Museer og arkivinstitusjoner er forunderlige steder. Ofte har vi å gjøre med bygninger fylt til randen av gjenstander som vi i "vår kultur" finner det verd å bevare i montre og klimastyrte magasiner.

Avstanden mellom århundrene synes tilbakelagt og tiden lever i kraft av bevarte gjenstander og dokumenter. Disse fysiske levningene har fått leve videre inn i vår tid, og vi kan forestille oss at de fremdeles har sin funksjon som en konkretisering av verden. På en mye klarere måte enn digitale medier er disse samlingene et bevis på at fortiden faktisk har eksistert. Det kanskje største mysterium er hva som skjer i det den blir tatt ut av det sosiale liv og skrevet inn i museets protokoller og plassert i mørke magasiner. Gjenstandene, fotografiene, arkivstykkene fratas her den personlighetsskapende stilling de hadde så lenge de inngikk i menneskers liv og virksomhet. I museet og arkivinstitusjonene løftes deler av vår komplekse og sammensatte virkelighet ut og omskapes til kulturelle artefakter og kilder om fortidige handlinger. Det som tas vare på for framtiden omskapes til kulturell arv og kollektiv hukommelse. Samlingene reflekterer imidlertid ikke bare det enkelte institusjonenes egen historie. I et større perspektiv er de også deler av en større kunnskapshistorie ved at de gjenspeiler samfunnets verdier og tenkemåter, og vise hvordan idealer for kunnskap og kunnskapsorganisering endres. Det innebærer at etter hvert som tiden går vil de en inneholde artefakter som er kommet til samlingene gjenstander av nokså ulike grunner. Ulike begrunnelser har gitt dem verdi, ulike kunnskapsprosjekter har gitt dem mening.

I vår tid er samlinger i museer og arkivinstitusjoner enkelt sagt gitt tre funksjoner; De skal ta vare på samfunnets hukommelse, bevart for en ubegrenset framtid; de skal være en kunnskapsbank for forskning og de skal gi grunnlag for opplevelse og forståelse. For arkiv finnes også en fjerde oppgave; rettighetsdokumentasjon for enkeltmennesker og grupper.

Vi har ulike briller når vi tar samlingene *i bruk*. Gjenstander, foto og arkivstykker benyttes til erindring – utforske teknikker og metoder, design og materialbruk. Menneskelagde ting fengsler oss ved at de oppretter en mental forbindelse mellom de som laget dem og oss selv. Ved å betrakte tingene får vi en følelse av å se inn i menneskelige skjebner, og tingenes mystikk består nettopp i deres funksjon som formidlere mellom mennesker. Denne opplevelsen er påtrengende når der gjelder kunstverk, arkeologiske gjenstander fra hundrer av år tilbake – og kanskje i særlig grad gjenstander fra andre samfunn. Hva tenkte den personen som laget denne gjenstanden holdt den i hånden sin? Hvordan så han eller hun ut? Hvordan så dette mennesket på verden? Tilnærmingen rommer en forståelse av objekter i samlingene som meningsbærende fortellere med sin egen biografi. Ved å opphøye en gjenstand til subjekt med egen biografi, søker vi å forstå hvordan gjenstander ikke bare blir gitt mening, men også selv har effekt. Vi tenker at gjenstanden ikke passivt blir tilskrevet mening, men at den også selv har virkning innenfor de sosiale praksiser den trekkes inn i.

Samlingene i Vestfolds museer og Vestfoldarkivet kan på den måten fortelle oss noe om hvordan man har ønsket at historien om Vestfold skal bevares og fortelles ved at de utsier noe om regionen, hvilke forestillinger og oppfatninger som har rådet – og råder. Samlingene blir på denne måten et disponibelt tanke- og følelserproduserende stoff, et materiale som formidler kunnskap, men hvor særlig museene som mediator (fortolker) bidrar til å forme budskapetets innhold.

Samlingsskapere og topografisk dekning

Innsamlingen av gjenstander kan sies å ha fulgt to linjer. Det ene er samlinger som er konsentrert om spesielle næringer, slik som Hvalfangstmuseet, Berger museum, Aluminiumsmuseet i Holmestrand og sjøfartsmuseene i Tønsberg, Sandefjord og Larvik. Samlingene ved Jernverket Eidsfoss og Treschow Fritzøe Museum hører også hjemme i denne kategorien. Den andre kategorien er museer som har hatt en bredere tilnærming med vekt på kulturhistorie, slik som Vestfold fylkesmuseum, Larvik bymuseum og Sandefjord Bymuseum. Ambisjonen her har vært å dekke en livsform, kultur eller samfunn som helhet, selv om det også her finnes tematiske tyngdepunkt.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Samlingsskapere og givere

Samlingene er resultat av museenes mangeårige innsamling og gaver gitt eller deponert av enkeltpersoner og samlere. Store deler av Slottsfjellsmuseets samlinger består av gaver fra flere uavhengige lokalhistorielag og foreninger, bl.a. Tønsberg Sjømannsforening og Andebu Fortidslag. Det store blåhvalskjelettet er en gave fra brødene Bull, mens finnhval-skjelettet er gitt av hvalfangst-pioneren Svend Foyn. Kystgården Gumserød ved Stavern ble gitt museet som en testamentarisk gave i 1978 av pensjonert marineoffiser Konrad Thoresen og hans to nieser, Sylvia Sørensen og Karen Bryhn.

Blant de større giverne finner til Hvalfangstmuseets samlinger er Lars Christensen, svigersønn av skipsreder Thor Dahl som rundt 1912 var den dominerende skipshandleren i Sandefjord, kjent som byens rikeste mann, mye takket være hvalfangsten. Flere aksjesjoner er registrert med Thor Dahl som giver som i denne sammenheng betyr A/S Thor Dahl, som ved Hvalfangstmuseet tidligere nærmest ble ansett som synonymt med skipsreder Lars Christensen til han døde i 1965.

Gaver til museet kom også fra blant annet Hvalrådet, Zoologisk museum i Oslo, Norges Rederforbund, Rasmusen & Co, direktør Frølich, Konsul Bjarne Aagaard, A/S Odd, Aktieselskabet *Ørnen*, Skipsaktieselskabet Thorsholm, Anders Jahre og flere andre kjente fra Sandefjord. Bess Jahre ga museet blant annet flere skipsmodeller i glassmonter bygget ved Framnes Mekaniske Verksted.

Grunnlaget for Sandefjord Sjøfartsmuseums samlinger var gjenstander samlet av konsul Lars Christensen. Han startet tidlig med å samle sjøfartshistoriske gjenstander. Samlingen av skutebilder og skipsmodeller vokste gradvis og ble tilslutt en verdifull kulturhistorisk samling. I 1964 kjøpte museet Reidun og Max Petersons polarsamling (Helmer Hansen samlingen). Grunnstammen i samlingen til Sandefjord Bymuseum var innkjøp gjort mulig av forsikringssummen etter det første bymuseet som brant i 1900. Samlingen ble i årenes løp utvidet som følge av en rekke gaver.

Sandar Bygdesamling er gjenstander samlet inn av Bondeungdomslaget i Sandar. De arbeidet med bygdehistoriske spørsmål. Arbeidsoppgaver var innsamling av alt som hadde interesse for bygdehistorien, bruksgjenstander, redskaper og møbler. I 1982 ble hele samlingen deres gitt som gave til Sandefjord Bymuseum. Det skal ikke foretas ytterligere innsamling til Bygdesamlingen og aktuelt materiale vil eventuelt sortere under Sandefjord Bymuseum.

Samlingen ved Larvik Museum er også blitt til gjennom mange givere. En skiller seg likevel ut, Hans Teilmann Hansteen Larvik og Omegn Museumsforenings mangeårige formann. Samtidig med restaureringsarbeidene arbeidet foreningen med å samle inn/kjøre tidstypiske gjenstander og møbler som kunne fylle ut interiørene uten for store stilbrudd. Det skulle legges vekt på å skaffe gjenstander fra Larvikdistriktet og aller helst med tilknytning til grevskapstiden og Herregården. Spesielt Hans T. Hansteen gikk aktivt inn for oppgaven både med å spore opp gjenstander og ved gaver. Foreningen fikk også stolkopier og bord til bruk i storsalen. Larvik og Omegn Museumsforenings samling består i hovedsak av møbler og husgeråd, tekstiler, bøker, ovnsplater, bilder og foto. Det ble skaffet til veie 16- og 1700-tallsgjenstander med tanke på møblering av hovedfløyen, vesentlig møbler og bilder, men også noen bøker, servise/glass og lokale sølvsmedarbeider. Gjenstandene er tilkommet foreningen som gaver eller ved kjøp. Senere skaffet man også gjenstander med tanke på 18- og 1900-tallets Larvik (Larvik bymuseum) og da særlig gjenstander tilknyttet byborgerens hjem. I tillegg til at kjente Larvikslekter bidro med en del gjenstander det også gjort noe innkjøp. Av større samlinger kan nevnes Torstrand skolemuseum gitt av Torstrand skole (Larvik kommune), og Sverre Werner Nilsens telefonsamling. Grunnlaget for Larvik Sjøfartsmuseums samling er gjenstander samlet inn av Larvik Sjømannsforeningen (startet 1849), Larvik sjømannskole, samt fra familier (bl.a. Colin Archer) og enkeltpersoner knyttet til redervirksomhet og skipsfart i Larvik og fra sjømenn og hvalfangere fra Larvikdistriktet.

Vestfoldmuseene IKS

Av større samlinger kan nevnes Torstrand skolemuseum gitt av Larvik kommune, Torstrand skole og Sverre Werner Nilsens telefonsamling. Grunnlaget for Larvik Sjøfartsmuseums samling er gjenstander samlet inn av Larvik Sjømannsforeningen (startet 1849) samt fra familier og enkeltpersoner knyttet til redervirksomhet og skipsfart i Larvik.

Topografisk dekning

Begrepet topografi i forhold til samlingene dreier seg om flere forhold. Objektets siste brukssted før de ble innlemmet i samlingene regnes gjerne som det mest relevante, men også objektenes produksjonssted. For foto- og billedmaterialet er avbildet sted relevant.

Størsteparten av samlingene har Vestfold som siste brukssted. Tyngdepunktene er byene Tønsberg, Sandefjord, Larvik, Holmestrand og Åsgårdstrand, selv om enkelte landkommuner er representert, men omfanget fra den enkelte kommune varierer. Ettersom ikke alle samlinger ennå er registrert i Primus er topografi noe usikker på ikke-registrerte samlinger. Hovedinntrykket ligger likevel fast. Deler av samlingene har naturlig nok annen topografisk tilhørighet enn Vestfold, eksempelvis deler av samlingen ved Hvalfangstmuseet samlinger, og den arktiske samlingen ved Slottsfjellmuseet (Tønsberg museum). Likeledes de etnografiske samlingene ved Slottsfjellsmuseet og sjøfartsmuseene i Sandefjord og Larvik. Andre gjenstandsgrupper reiser også spørsmål om topografisk tilhørighet, slik som produkter laget i Vestfold, men som er eksportert, eller gjenstander der grunnlag og råstoffer kommer fra andre steder, men hvor produksjonen har foregått i Vestfold. For eksempel laget jernverkene i Vestfold produkter som ble eksportert til hele det dansk-norske riket. Tilsvarende kan sies om eksempelvis tyskproduserte mønstertegninger og engelske maskiner som inngikk som viktige komponenter i tekstilproduksjonen på Berger. Her er det dokumentert produksjon i Vestfold som er avgjørende.

Fordelt på de respektive samlingene får vi i hovedtrekk dette topografiske bildet:

Slottsfjellmuseet (tidligere Vestfold Fylkesmuseum) har tradisjonelt hatt hele Vestfold som sitt virkefelt. Tønsberg og omegn utgjør likevel et tyngdepunkt i samlingene.

Hvalfangstmuseets samlinger og utstillinger består av natur- og kulturhistorisk materiale med hovedvekt på moderne norsk storhvalfangst i Antarktis, men der også andre fangstkulturer belyses gjennom etnografisk materiale.

Samlingene i Sandefjord Sjøfartsmuseum og Sandefjord Bymuseum har relevans for bykultur i Sandefjord og byens skipsfart, men også polarhistorie av nasjonal betydning ved samlingen etter polfareren Helmer Hansen. I samlingen inngår dessuten Sandar bygdesamlings samlinger bygd opp av gjenstander fra lokal bygde-/bondekultur med utgangspunkt i den tidligere Sandar kommune.

Larvik Museums samlinger består i all hovedsak av kulturhistorisk materiale der gjenstandene har tilknytning til Larvik (og omegn) enten ved at de er produsert her, har tilknytning til skip med tilknytning til Larvik eller at Larvik er gjenstandens siste brukssted. Den eldste delen av samlingen til Larvik og Omegn Museumsforeningen er spesielt rettet inn mot Herregården og grevskapsperioden. Treschow Fritzøes samlinger er relatert til bedriftens virksomhet, spesielt jernverket.

De samlinger som forvaltes av Nord-Jarlsbergmuseene består i hovedsak av specialsamlinger relatert til industrivirksomhet ved Nordisk Aluminium/ Hydro Aluminium AS i Holmestrand, og Berger og Fossekleven fabrikker, samt Eidsfos Verk.

Gjenstandssamlingen i Munchs hus består av bolighusets inventar, husgeråd, noen tekstiler samt malersaker og kunstnermateriell. I tillegg til gjenstander som kan tilskrives Edvard Munch er samlingen supplert med fotografier (kopier) tatt av kunstneren selv.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Gjenstandssamlinger

Samlet sett kan det sies at oppbygging av gjenstandssamlingen har fulgt to linjer. Det ene er samlinger som er konsentrert om spesielle næringer. Den andre er museer som har hatt en bredere tilnærming med vekt på kulturhistorie. Ambisjonen her har vært å dekke en livsform, kultur eller samfunn som helhet, selv om det også her finnes tematiske tyngdepunkt.

Arkeologiske samlinger

Arkeologiske samlinger i museene består av jordfunn innkommet før loven av 1905 trådte i kraft. I dag regulerer Kulturminneloven eiendomsretten til jordfunn. Fram til loven trådte i kraft var landet uten lovgivning som kunne beskytte arkeologiske kulturminner. Mange gravhauger ble fjernet og gravgods tilfalt grunneieren. Universitetets Oldsakssamling gravde ut flere hauger i Vestfold; Borre, Oseberg, Gokstad og Klåstad.

Jordfunn innkommet før 1905

Det kan se ut til at det gjerne var tilfeldige funn som ble gitt som gave til museene. Men for Tønsberg Museums vedkommende framgår av de første protokollene at det ble det samlet inn løse *oldsaker* fra byen og middelalderanleggene på Slottsfjellet. Initiativ til innsamlingen ble tatt av *Komiteen til Bevaring av Fortidsmindesmærker for Tønsberg by*. I Slottsfjellsmuseets samlinger finnes ennå arkeologisk materiale fra Tønsberg bygrunn og Tønsberg hus, som pilspisser, hellebarder, sporer, stignøyer. I samlingen finnes også enkelte funn fra hele Vestfold, i hovedsak økser, dolker, spydspisser. Den arkeologiske samlingen som tilhørte Tønsberg Museum da kulturminneloven trådte i kraft var på til sammen 674 objekter.

Hvor stor den arkeologiske samlingen er som tilhørte Sandefjord Bymuseum, da kulturminneloven trådte i kraft, er ikke helt oversiktlig. I Primus er registrert 93 gjenstander. Den består av ulike løsfunn, jernsaker som: sverd og kniver, samt noen glassperler, økser i stein, sigd, bryne, spinnehjul osv. I samlingen inngår også teglstein fra den gamle middelalderkirken i Sandar.

Larvik Museum har kun ett registrert arkeologisk funn, en skaftehullsøks. I tillegg finnes en steinhelle med skålgroper, opprinnelig fra Brunlanes, plassert i Herregårdens borggård.

Marinarkeologiske funn

Norden har en unik samling av vrak fra middelalder og fram mot 1800-tallet. Gjennom årene har mange skip forlist langs norskekysten og i Skagerak. Marinarkeologiske funn er fredet med hjemmel i kulturminneloven (§ 14). I følge loven har staten eiendomsretten til mer enn hundre år gamle båter, skipsskrog, tilbehør, last og annet som har vært ombord eller deler av slike ting når det synes klart etter forholdene at det ikke lenger er rimelig mulighet for å finne ut om det er noen eier eller hvem som er eier. Norsk Maritimt Museum har ansvar for forvaltningen av maritime kulturminner i landets 10 sørligste fylker. Museet har i tillegg ansvar for utførelse av maritime kulturminner.

Marinarkeologiske funn i samlingen er derfor liten. Leirkrukker utgjør hovedparten, blant disse finnes også en romersk amfora.

Langtidsdeponeringer

De arkeologiske museene låner ut gjenstander til museer og lignende institusjoner i inn- og utland under forutsetning av at dette ikke vil være til skade for gjenstandene, at museene ikke selv skal anvende dem til forsknings- eller formidlingsformål, og at museet har ressurser til å gjennomføre utlånet.

Det eneste vikingskipet som er bevart i Vestfold er Klåstadskipet. Dette eies og forvaltes av Kulturhistorisk museum, men stilles ut på Slottsfjellsmuseet. Klåstadskipet omtales som Norges fjerde vikingskip. Det ble funnet allerede i 1893, men først gravd ut i 1970. Skipet ble funnet på et jorde innerst i Viksfjord i Lavik nær Kaupangen i Skiringssal. Det skiller seg på flere måter fra de mer kjente

Vestfoldmuseene IKS

vikingskipene Oseberg, Gokstad og Tune ved at det trolig var lasteskip sunket ned og gjenfunnet på tidligere havbunn, mens de tre andre skipene er gravgods. Klåstadskipet er årringsdatert til ca 990.

Numismatiske samlinger

Halfpenny fra Hvalfangstmuseets samlinger. Foto: Mekonnen Wolday

Numismatiske samlinger består av medaljer, mynter og pengesedler, norske og utenlandske, antikke og moderne. Antall registrerte mynter totalt er i størrelsesorden 850 objekter. Samlingen inneholder også rundt 150 medaljer. De fleste medaljene er ulike typer stevne-medaljer av nyere dato.

Den største myntsamlingen stammer fra Sandefjords og Sandeherreds Fortidslags utgravninger og undersøkelser på tomten til gamle Sandar kirke i årene 1901 og 1902. Av de 399 myntene er 273 norske, 43 danske m.m. Av de norske funnmyntene er 263 fra middelalderen og 10 fra nyere tid. De fleste av middelaldermyntene er braketeater.

Etnografiske samlinger

Under alibi av å være Europas vindu mot de nye folkeslag, ble etnografiske samlinger opprettet i alle større byer, og i landets kystbyer, også Tønsberg, som en slags appendiks til de naturhistoriske og forhistoriske samlingene. Vi kan undre oss over bakgrunnen for dette og spørre om hva museums-gjenstandenes rolle skulle være. I ettertid kan vi hevde at en viktig rolle var å underbygge Vestfold-byenes tilstedeværelse i de områder man hentet gjenstander til sine museer fra.

Tønsberg Museums katalog fra 1930 oppgir 124 gjenstander i kategorien etnografiske samlinger. I hovedsak var givene sjøfolk og gjenstandene viser til de steder i verden hvor Vestfolds båter gikk i fart eller fra fangstområdene. At samlingene inneholder et relativt stort antall av gjenstander fra Stillehavsregionen er nært knyttet til byenes sjøfart. Her finnes Morten Waldes samling fra Tonga, bestående av konkylier, basttepper, kurver og smykker. Dessuten fiskeredskap og stridskøller. Kaptein Kristian Gulliksens samling fra Leuka og Fidjøyene har gjenstander som trekar for gjæring av kava, en båtmodell, våpen (sverd og pilspisser) foruten en brudedrakt og to gudehus. I tillegg til disse to givene inneholder også samlingen gjenstander fra andre øyer i Stillehavet. Samlingen inneholder også en uensartet samling fra Kina og Sørøst-Asia og et lite antall gjenstander fra Mocambique og Mexico. Enkelte inuittgjenstander ble registrert inn under samlingen.

Inuittgjenstander utgjør den største gruppen i Hvalfangstmuseets samling. Samlingen inneholder blant annet kajakk og kajakkmodeller, ulike figurer, redskap, ulike vesker og noen klesplagg. Av det mer spesielle i samlingen er en totemlignende gjenstand, kjent som Malangan-figur fra Ny-Irland, en av øyene i Bismarckarkipelaget nord/øst for Ny Guinea.

I Samlingen til Sandefjord Sjøfartsmuseum finnes også et antall etnografiske gjenstander. Her er også Stillehavsregionen (Oceania) godt representert med en rekke tapatepper fra Samoa, smykker og utskårne figurer. I Sandefjord Bymuseum er også innlemmet en samling etnografiske gjenstander fra Sandefjord byskole. Samlingen besto av gjenstander gitt av sjøfolk på 1920 tallet og inneholder alt spyd, kniver, smykker, båtmodeller til tapatepper.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Modell av inuittkajakk, Hvalfangstmuseet. Foto: Mekonnen Wolday.

I Larvik Sjøfartsmuseums samlinger finnes et mindre antall gjenstander tatt hjem som suvenirer fra *Syd-havet*. En enmannsflåte fra Peru og 3 spydspisser i stein fra Påskeøya gitt av Thor Heyerdahl.

Samlingene i Larvik og Sandefjord er jevnt over noe nyere enn Tønsberg Museums samling, men likheten mellom dem er påfallende. Den geografiske spredningen er temmelig lik. Også her finnes gjenstander fra Stillehavet (totempåle og uttriggerkano). Men inneholder de mer av det som kan karakteriseres som sjømanns suvenirer.¹⁰

Ingen av samlingene er i dag særlig benyttet i Vestfoldmuseenes virksomhet. De anerkjennes og ivaretas som en del av museenes egen historie, men samlingene er i realiteten avsluttet: Det vil si at de ikke videreføres i noen innsamlings- eller formidlingsplaner.

Naturhistorie og geologi

Naturhistoriske samlinger består av skjeletter, utstoppede dyr, skjell, og konkylier.

Samlingene kan deles inn i to hovedkategorier; samlinger brakt hjem av hvalfangere og sjøfolk og skolesamlinger til bruk i undervisning. De første har i mange tilfeller opphav i arktiske og antarktiske strøk, de andre er av mer hjemlig og generell karakter. Naturhistorisk materiale har også et kulturhistorisk aspekt, og samlingene må derfor sees i en større maritim og museumshistorisk sammenheng.

Slottsfjellsmuseet har en stor og verdifull skjelett med opphav i Tønsberg Museums arktiske samling. Her finnes blant annet hvalskjeletter, utstoppede dyr; seler, hvalross, sjøleopard, sjøelefant, hvalfostre osv. Fugler fra Arktisk og Antarktis er også godt representert.

Hvalfangstmuseets samlinger av naturhistorisk materiale er fylkets største. Samlingen av utstoppede dyr, så som isbjørn, sjøelefant, moskusokse, sel m.m. I samlingen finnes også et antall skjeletter, blåhvalkranium, finnhvalskjelett m.m. Det mest framtrædende er blåhvalmodellen som henger i taket i den gamle salen. Samlingen inneholder også en rekke anatomiske preparater av ulike slag, så som hvalfostrene, insekter og fugler. Samlingen inneholder også ryggskall fra havskillpadder fra Galapagos.

¹⁰ Sjøfolks medbrakte gjenstander eller kategorien "sjømannssuvenirer" er kjent i museumssammenheng, selv om "sjømanns- suvenirer" ikke er en formell betegnelse i den museale nomenklaturen. Henvising til artikkel og definisjon

Vestfoldmuseene IKS

Isbjørn og sel i moter, Hvalfangstmuseet. Foto: Lise Emilie Talleraas.

Samlingen omfatter også et stort antall utstoppede fugler fra Antarktis og Arktis, så som albatross, petrell, slirenebb, pingvin, sørhavsjo, polarmåke, lunde, polarlomvi, havhest, rødnebbterne. De har sine naturlige habitater i arktisk og antarktisk, men er ervervet til samlingene for å belyse hval- og selfangsten i disse områdene.

I samlingene til Larvik Museum inneholder Torstrand skolemuseums samling en del naturhistorisk materiale i form av utstoppede fugler, fisk og amfibier på sprit, skjell, tørket slangeskinn med mer. I Larvik Sjøfartsmuseums samlinger finnes noen få eksemplarer av hvalfoster på sprit, hvalolje, utstoppet pingvin og en samling skjell og konkylier.

Geologisamlinger består av fossiler og bergarter. Hvalfangstmuseet har en samling på rundt 60 fossiler og noen uregistrerte bergarter. Max Pettersen samling på 32 registreringsnumre inngår i samling til Sandefjord Sjøfartsmuseum. Også denne består av ulike bergarter. Ved Larvik Museum finnes også en mindre uregistrert samling av fossiler og bergarter, vesentlig fra Torstrand skolemuseum. Museets tidligere utstilling *Berget det blå – larvikittens historie* er gitt til Tjølling historielag.

Maritime samlinger

Med maritim samling forstås her båter, båt/skipsmodeller og utrustning. Den store samlingen av skutebilder og dioramaer er tatt med i avsnittet som beskriver samlingen av kunst.

Det har fram til i dag ikke vært drevet systematisk innsamling av båter i Vestfold. Dette bærer samlingen preg av. Båtsamlingene omfatter likevel noen Colin Archerbåter og båtdeler. I samlingen inngår også en tidlig produsert plastbåt samt noen lokale bruksbåter. I Slottsfjellmuseet sjøfartssamling inngår gjenstander fra Tønsberg Sjøfartsmuseum. Seilskutetiden er rikt representert med skipsutstyr (navigasjon), diverse skipsyrker (seilmaker, tømmermann, kokk, matros), frivaktarbeid og personlig utstyr. I Hvalfangstmuseets samling inngår noen båter knyttet til hvalfangsten, som livbåt, vannferge som hørte til Sandefjord-kokeriet Ørn II, Bottlenosebåt og en åpen kravellbygd hvalbåt fra Azorene, laget i Horta, Faial i 1948. Brukt i spermhvalfangsten ved Azorene fram til ca 1980. Museet har også enkelte småbåter som Osolver som anslås å være fra siste del av 1800-tallet.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Viktig i samlingen er hvalbåten Southern Actor. Denne gir innblikk i arbeidsliv og sosialt fellesskap på en moderne hvalbåt.

Hvalbåten Southern Actor. Foto: Mekonnen Wolday.

Sandefjord Sjøfartsmuseums samlinger av skip består av skipsmodeller, flåtemodeller og halvmodeller (i størrelsesorden 150) i hovedsak fra perioden 1800-1950, samt noe skipsutstyr (både fast og løst) og noen personlige eiendeler.

Skutemodell i Svelvik Museums samlinger. Foto: Mekonnen Wolday.

Skipsbygging, fra riggerloftet på Framnæs mek. Verksted til Skips- og boreplattformmodell, bygget ved Framnæs mek. Værksted A/S er også representert. Det finnes også en del uregistrerte gjenstander fra lokalt båtbyggeri og rundt 300 sjøkart, skipssekker, kister, tegninger, flagg (signalflegg

Vestfoldmuseene IKS

o.a.) seilmakerutstyr, bestikk, glass, kopper, kjeler osv. Vår tids miljøbevegelse er også representert i samlingen med en Greenpeace-båt fra 1998 med diverse tilbehør.

Basis i Larvik sjøfartsmuseum er Sjømannsforeningens store samling av skuteportrett, skutemodeller, skipsutstyr, tømmermannsutstyr og foto. Museet eier også en del gjenstander brukt av polfareren Oscar Wisting. De fleste gjenstandene er gitt som gave eller testamentert til foreningen, men noe er også innkjøpt. I 2007 ble Colin Archer-skøyta *Jærbuen II* kjøpt hjem fra Tyskland. Den driftes av Larvik Museum. Foruten Jærbuen har museet tre Colin Archer-båter til, én i hel tilstand, men ikke seilbar og to demonterte, samt båtmodeller og diverse båtdeler fra Colin Archer-båter. Samlingen omfatter også tre mindre båter bygget lokalt (Keprobåten – første plastbåt bygget i Larvik, prosjektert fra Ødegården båtbyggeri, en livbåt fra lokalt rederi og diverse utstyr fra et lokalt båtbyggeri).

I Vestfoldmuseenes samling inngår også gjenstander som ble samlet inn i forbindelse med Prosjekt Verft i årene 1987-1990, fra verftene Framnes, Kaldnes og Horten Verft og Jarlsø. Samlingen omfatter i størrelsesorden 750 gjenstander. Prosjekt Verft var et fylkesomfattende samarbeidsprosjekt, men gjenstandene ble registrert inn i Vestfold fylkesmuseums samlinger.

Hvalfangstens redskaper og produkter

Hvalfangstfylket Vestfold er godt representert i samlingene, med Hvalfangstmuseet i Sandefjord og den arktiske samlingen til Tønsberg museum. I tillegg til det naturhistoriske materialet som er beskrevet foran består samlingene av fangstredskap, gjenstander knyttet til utrustning av båtene samt produkter med basis i hvalen. Her finnes blant annet tennskruer fra Stokke Tennskrufabrikk, Fevang flensekniver og produkter fra CMV/ Corneliusens Mekaniske Verksted.

Blant mangfoldet av produkter av hvalen finnes i samlingen alt fra oljeprøver, oljeprodukter fra Jahres fabrikk, kosmetikk til skurebørster. Disse er alle eksempler på produkter av hval og gir et innblikk i hva døde hvaler kunne brukes til. Samlingen inneholder også eksempler på ulike former for hvaltann- og ørearbeider. Utvalget spenner fra såkalte *scrimshaw*-produkter laget av amerikanske hvalfangere på 1800-tallet, via norske hvalfangeres fritidsarbeider og til masseproduserte gjenstander fra et Røde Kors-tilknyttet goodwill-foretak. Av det mer spesielle finnes en 180 centimeter høy hvalpenislampe. Lampen og en frittstående rygghvirvelkrakk laget av hvalskjelett er ytterligere eksempler på produkter av hval.

Fra det gamle Tønsberg Museum finnes i samlingen en rekke gjenstander fra hval- og selfangst nært knyttet til Svend Foyn. Samlingen er på rundt 200 registrerte objekter og inneholder fangstredskaper, kanoner, harpuner samt modeller.

Gjenstander som knyttes til hvalfangsten ved Larvik Museum er en harpункanon og en opphalingsklo, plassert utenfor Kirkestredet 5. I tillegg finnes et mindre antall gjenstander fra hvalfangst som flensekniver, klesplagg og frivaktsarbeider. Larvik Sjøfartsmuseum har også en samling etter Norhval/ Melsom & Melsom, gitt til Larvik Sjøfartsmuseum i fra 1960-årene og til i dag.

Landbrukssamlinger

I hovedsak består samlingen av redskap for jord- og skogbruk fra førindustrielt jordbruk (1800-tallet til tidlig 1900). Her finnes ploger, arder og håndredskap som spader, økser og biler. Tyngdepunktet i landbrukssamlingen er kystgården Gumserød. Her er gårdsanlegg, innmark og skog bevart. Ved brannen i 1999 da driftsbygningen brant ned til grunnen ble gårdens redskapssamling og samlingen med landbruksgjenstander fra Sandefjord Bymuseum ødelagt, men fremdeles er samlingen av landbruksredskap omfattende, særlig ved Slottsfjellsmuseet.

I Sandar bygdesamling finnes også en del redskap fra førindustrielt landbruk, som plog, såmaskin, ljå, greip og spader.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Såmaskin, Hvalfangstmuseet. Foto: Mekonnen Wolday.

Landbrukssamlinger finnes også i stort omfang i de lokale historielagenes samlinger. Størst er sannsynligvis Sande historielags bygdesamlinger som er utstilt i låven på gamle Sande prestegård. Det er særlig redskaper og maskiner fra jord- og skogbruk som er samlet inn, og disse gir et bilde av utviklingen fra *hestetid og inn i maskinalder*. Her finnes treskeverk, høyvogner, slåmaskiner m.m. Hedrum historielag, Tjølling historielag og Brunlanes historielag har også egne samlinger av landbruksredskap, likeså Reidvintunet i Hillestad. Stokke bygdetun har også en omfattende landbruks-samling.

Vindsel, Hvalfangstmuseet. Foto: Mekonnen Wolday.

Fiskeredskap

Omfanget av gjenstander fra fiske er begrenset i samlingen, dette til tross for at Vestfold er et kystfylke med flere innsjøer og vassdrag. I samlingen finnes likevel noe lystreutstyr, stenger, snøre, ruser samt fiskekroker både av bein og av jern, garn. Størst er sannsynligvis samlingen etter polarfareren Helmer Hansen, med snører, kroker, garn. Den ble gitt til Sandefjord Sjøfartsmuseum i 1996. Store deler er langtidsdeponert til Polarmuseet i Tromsø.

Vestfoldmuseene IKS

Industrivirksomhet på 1900-tallet

Denne delen av samlingene består av gjenstander fra både håndverksbasert, tidlig industri til moderne industriproduksjon, med tyngdepunkt i eldre jernproduksjon og industriprodukter fra 1900-tallet, fra prosessindustri/aluminiumindustri og tekstilindustri. Industriprodukter forbundet med hvalfangsten er beskrevet i avsnittet om hvalfangstens redskaper og produkter

Larvik Museum fikk i årene 1995 til 2010 gjenstander fra industrivirksomheten i Larvik som eksempelvis Norsk Impregneringskompani (bilder, tegninger, arkiv), Larvik smelteverk (tilfeldig innsamlet fra produksjon og -lokale), Brynje tekstilfabrikk (arkiv, produkter og råvarer, og div. fra oppholdsrom og systue), Agnes fabrikk (foto, bedriftshelse og diverse) og Eikenes hjulmakerverksted i Brunlanes.

Aluminiummuseet viser etableringen og utviklingen av norsk videreforedlingsindustri av aluminium i Holmestrand og Norge. Samlingen inneholder derfor både en bedriftshistorie, arbeidslivshistorie, designhistorie og produksjonshistorie til pionerbedriften A/S Nordisk Aluminiumindustri, senere ÅSV og Hydro Aluminium Holmestrand. Kjøkkentøyet med merkenavnet *Høyang* er utviklet i Holmestrand og størsteparten av gjenstandssamlingen består av Høyang-produkter.

Aluminiumprodukter fra Høyang. Foto: Mekonnen Wolday.

I tillegg er det gjenstander fra plateverkstedet, støpeverket, lakkeringsavdelingen, trådvalseverket med mye mer. Samlingen består også av legeutstyr fra bedriftshelsetjenesten, arbeiderforeningens fane, kantineservice osv. som forteller om arbeidsmiljøet, ulike sikkerhetstiltak, bedriftens representasjonsbolig osv. Videre består samlingen av enkelte maskiner, verktøy, merkantilt utstyr, laboratorieinstrumenter med mer, som alle forteller ulike sider av bedriftshistorien fra starten i Holmestrand i 1919 og fram til dagens aluminiumindustriproduksjon. Det er også samlet kataloger over produksjonen fra 1920 til 1990-årene, som gir viktige oversikter over enkelte avdelingers satsningsområder og produktutvalg.

Berger museums samlinger forteller om fremveksten av tekstilindustrien og tekstilindustrisamfunnet på Berger fra 1879 fram til i dag. Gjenstandene er fra etableringen og utviklingen av tekstilproduksjonen i to fabrikker med hovedvekt på firmaet Jens J. Jebsen & Co. Samlingen består av noe produksjonsutstyr, merkantilt utstyr, utmerkelse, markedsføringsmateriale og en stor samling mønstre og tekstiler. Samlingen er derfor godt egnet til å fortelle designhistorie generelt og produk-

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

sjonslinjen spesielt når det gjelder jacquardvevde tekstiler. På dette området var tekstilindustrien på Berger ledende i norsk og europeisk sammenheng.

Bergerpledd fra Berger Museums samlinger. Foto: Mekonnen Wolday.

I tillegg til tekstilsamlingen tilhørende Berger og Fossekleven fabrikker, har også Berger museum overtatt en gjenstandssamling som forteller om trikotasjeindustrien til brødrene Bjarne og Per Øivind Hansen. Berger museums samling består også av en rekke gjenstander som forteller om boforhold, og et rikt kultur- og foreningsliv på Berger. Blant annet har Berger Museum en tilbakeført og innredet arbeiderbolig fra ca år 1900.

Skipsbygging i Vestfold var en hjørnestein i næringslivet i fylket. I løpet av noen år på 1980-tallet ble store virksomheter nedlagt i Sandefjord (Framnæs mekaniske Værksted) Tønsberg (Kaldnes) og Horten (Horten Verft). Museene i Vestfold, Høgskolen i Vestfold sammen med Vestfold fylkeskommune startet da en bergingsaksjon med sikte på å bevare gjenstander, arkiv og fotomateriale. En omfattende fotodokumentasjon og en del intervjuer ble også gjort.

Gjenstander samlet inn i regi av Prosjekt Verft. Foto: Mekonnen Wolday.

Det finnes også en del materiale i samlingene fra industrivirksomheten CMV (Corneliussen mekaniske Verksted), Jotun Fabrikker og Sandefjord skofabrikk.

Vestfoldmuseene IKS

Møbler og innbo

Møbler og innbo representerer en stor samlingskategori i Vestfoldmuseene. Slottsfjellsmuseet har store samlinger av møbler og innbo fra borgerhjem i Vestfoldbyene. I samlingen finnes også et stort antall av dagliglivets gjenstander som, lystell, nips, stentøy, etc. fra både middelalderbyen Tønsberg og fram til 1900-tallet. Tidsmessig ligger tyngdepunktet i samlingen siste halvdel av 1800-tallet og de første tiårene av 1900-tallet.

Tilsvarende er også samlingen av møbler og innbo store ved Larvik Museum. Gjenstandene kan grupperes i to hovedgrupper, møblering av Herregårdens hovedfløy (16- og 1700-talls gjenstander), og gjenstander fra 18- og 1900 tallets byborgere.

I Sandefjord Bymuseums samling inngår en større møbelsamling og innbo fra ulike stilepoker, som Empire, Louis-seize og Rokokko. Møblene ble gitt av konsul Fredrik Ludvig Høst (1894-1902). I samlingen inngår også møbler og innbo, dagliglivets gjenstander fra Sandefjord og omegn, som tidsmessig er fra årene mellom 1890-1900.

Interiør fra maleren Edvard Munchs hus i Åsgårdstrand. Foto: Mekonnen Wolday.

Det finnes også tre tilnærmet komplette innbo, Munchs hus i Åsgårdstrand, hovedhuset på Gumserød gård, Brunlanes og arbeiderboligen på Berger. Mens de to første de tidligere eiernes eiendeler er arbeiderboligen et rekonstruert interiør med enkelte gjenstander som har tilhørt familien Bullen. Samlingen i Munchs hus inneholder møbler og innbo kunstneren Edvard Munch brukte under sine opphold i huset i Åsgårdstrand. Samlingen på Gumserød er møbler og inventar som har tilhørt gårdens eiere fra 1813 og fram til 1970-tallet.

På Berger er det innredet en leilighet til familien Bullen, som kom til Berger fabrikker i 1880-årene. West Bullen var den første spinneri- og kardemester på fabrikken. Hans stilling som funksjonær gjenspeiles i interiøret som er en rekonstruksjon av familiens husvære i en av Bergers arbeiderboliger (nå nedbrent). Hjemmet er innredet delvis med innlånte, deponerte originalmøbler og gjenstander fra

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

familien, delvis med innkjøpt, tidstypisk møblement og nips fra rundt 1900, som er innlemmet i Berger museums samlinger.

Drakt og tekstiler

Drakttradisjonene i Vestfold har store likheter med resten av det sentrale østlandsområdet. Det eldste materialet i samlingene skriver seg fra midten av 1700-tallet og består i hovedsak av engelsk og fransk silke brukt i kvinnedrakter, mannsvester og dåpstøy. Stilmessig preges draktene av rokokko, empire og historisme.

Slottsfjellsmuseets samling av tekstiler er den mest omfattende. Storparten av draktsamlingen kommer med enkelte unntak, fra embetsmanns- og bymiljø. Samlingen domineres av drakter fra 1800-tallet, men inneholder også materiale fra 1700-tallet bl.a. kjoler og caper i engelsk og fransk silke fra gårder i Botne og Andebu. Samlingen av dåpsposer i silke er også betydelig. I samlingen inngår også flere navneduker (fra 17- og 1800-tallet), mange broderte bilder, perlearbeider, puter, duker, sengetøy osv. fra 1800- og begynnelsen av 1900-tallet. Det finnes også en stor del tekstilredskap.

Dåpslue i brosjert silke med sølvkniplinger, 1700-tallet. Foto: Mekonnen Wolday.

I drakt og tekstil samlingen ved Sandefjord Bymuseum inngår lintøy, kvinne- og mannsklær samt barnetøy. Dessuten hodeplagg, fottøy og noen uniformer (musikkuniformer og sjømannsuniformer). Samlingen inneholder også noen tepper. De eldste tekstilene stammer fra 1780-årene, men hovedvekt er på siste halvdel av 1800-tallet og fram til 1970-tallet. I 2002 mottok museet en samling tekstiler etter Greta Molander (Greta Gunhild Lovisa Ohlson). Samlingen inneholdt luer, gensere, votter, sokker, videre vesker i makramé, broderte brikker og duker m.v. fra tidsrommet 1965 til 1975.

Ved Larvik Museum består drakt- og tekstilsamlingen i det alt vesentlige av lintøy, undertøy (kvinne og barn), kjoler, dresser, sko og noen få uniformer (militære og sjøfart) med hovedvekt på siste del av 1800 tallet og frem til 1970.

Hvalfangstmuseet har en samling med arbeidsklær fra hvalfangsten, så som skytterfrakk, luer, votter, bukser, støvler og sko.

Vestfoldmuseene IKS

Personlig utstyr, hygiene

Personlig utstyr utgjør en sammensatt gruppe i samlingene. Mangfoldet er stort, fra briller, smykker, ur- og urkjeder til vesker. Det finnes også et antall toalettsaker, tobakksaker osv.

Av større gjenstander som kan regnes til kategorien er kommoder (vaskeservanter) brukt om bord i båtene som finnes i Hvalfangstmuseets samlinger.

Kunsthåndverk, kunstindustri og folkekunst

Hva som regnes som kunsthåndverk er sammensatt og utviklingen mot kunstindustri er glidende. Allerede oldfunnene våre viser flere eksempler på bevisste bestrebelse etter å tilføre bruksgjenstander rent estetiske kvaliteter – i leirkar, spenner og lignende. I Osebergfunnet demonstreres høytstående treskurd og tekstilkunst av profesjonell standard. Det er hele tiden tale om frembringelser av spesialiserte yrkesutøvere. Utsmykningen av middelalderens kirkebygg kan åpenbart beskrives som kunsthåndverk, men regnes snarere til arkitektur og fri kunst, i motsetning til det løse inventar. Først etter reformasjonen finner vi navngitte mestere, eksempelvis stemplet gullsmedene nå sine produkter. Fra tidlig på 1600-tallet leverte de nyanlagte norske jernverk ovner med støpte relieffer som ofte hadde betydelig kunstnerisk verdi og interesse. For første gang kan det nå snakkes om en kunstindustri.

De store utstillinger gav impulser og utfordringer. Størst fremgang hadde norsk gullsmedkunst. Drageornamentikken oppfattes som en spesiell nasjonal stil. Vi finner den fortrinnsvis i møbelkunst og gullsmedkunst, foruten i arkitekturen. Det er interessant å merke seg at enkelte større gullsmedverksteder fikk tak i dyktige sølvsmeder fra bygdemiljø.

Kiste fra Slottsfjellsmuseets samlinger. Foto: Mekonnen Wolday

Til folkekunst regnes gjerne malt dekor, *rosemaling*. Denne karakteriserer folkekunstens blomstringsperiode. I Vestfold-sammenheng er spesielt *Andeburosa* et kjent motiv. I *treskurden* finnes det en gruppe geometriske motiver som har stor utbredelse; de bygger på sirkelen som utfylles med forskjellige mønstre og forekommer særlig i karveskurd.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

I bygningene på Vestfoldtunet vises bondekultur og folkekunst. Hynnestua, Vålehuset og Nøtterøyhuset er innredet med møbler og utstyr fra 1700- og 1800-tallet. Flere skap og kister er dekorert med vestfoldsk rosemaling. Det finnes også en samling med høysetetavler fra Vestfold av høy kvalitet. Ellers er det glass, sølv og porselen fra 17- og 1800-tallet og dekorerte tresaker fra bondesamfunnet, blant annet rosemalte skap og dragkister, sleder og en unik samling mangletrær med geometriske mønstre utført i karveskurd.

I Sandefjord er det særlig samlingen fra Sandar bygdesamling som inneholder folkekunst, med dekorerte møbler og kister. Tilsvarende gjenstander finnes også i samlingen til Larvik Museum, så som dekorerte kister, dragkister, kommoder osv.

Til kunsthåndverk og kunstindustri kan regnes Slottsfjellsmuseet betydelige samling sølvgjenstander. Foruten en middelalder-skje og to 1600-tallsskjeer utgjør spise- og teskjeer fra 1700- og begynnelsen av 1800-tallet en stor del av samlingen. De fleste er laget av Tønsberg-gullsmeder med Michael Steen som den dominerende. Av corpus-arbeider kan det fremheves en oblateske fra 1684 (dansk mester), en tekanne fra slutten av 1700-tallet av Michael Steen, en miniatyrkanne fra 1746 av Ludvig Svab (Larvik), en sognebudskalk ca 1720 av Niels Andersen Wibe (Larvik), drikkekanner, sukkerdrøsser osv. Snusdåser og luktevanنشus laget av 1700-talls mestrene Ludvik Svab, Mauritz Arnholtsen Svab (Tønsberg) og Michael Steen finnes det også flere av.

Sandefjord Bymuseum har et antall sølvgjenstander, som pokaler, medaljer, bestikk, sukkerklype, luktevanنشus, smykker, m.m. I samlingen inngår arbeider fra kjente produsenter som bl.a. Martin Reiman, Michael Steen, Lind Simonsen Jacob, Jens Glad Balchen. Larvik Museum har et mindre antall sølvgjenstander og bestikk, hvorav noen få produsert av lokale gullsmeder (Svab, Felumb) i samlingen. Hvalfangstmuseet har også et ganske stort antall sølvgjenstander.

I tekstil er det særlig Vestfoldteppene som utmerker seg. Mange av de teppene som er bevart kommer fra Andebu. Teppene fikk navn etter gården de kom fra som Trollsåsteppet, Døvleteppet, Hynneteppet og Åsentepet. De fleste inngår i Slottsfjellsmuseets samling, men ett av teppene, Trollsåsteppet, tilhører Sandefjord Bymuseums samling. Det finnes også tepper fra Larvik, fra gården Aske. Teppene er datert til årene mellom 1708 og 1840. Teknikken som brukes ved veving av disse teppene heter Vestfoldsmett (brosjert toskaft).

Mønstersamlingen og teppene i Berger Museums samlinger samt Aluminiumsmuseets samling av kjøkkentøy fra 1900-tallet framviser eksempler på industriell design av nasjonal betydning.

Vestfoldteppe . Foto: Mekonnen Wolday.

Ovner og ovnsplater

To jernverk har hatt en viktig rolle i Vestfold, Fritzøe jernverk i Larvik og Eidsfoss jernverk i Hof. Begge miljøene er fremdeles bevarte og sentrale i formidlingen av jernverk – og den tidlige industrien i Vestfold.

Vestfoldmuseene IKS

Ovnsplate fra Larvik museums samlinger.
Foto: Mekonnen Wolday

I samlingen til Slottsfjellmuseet, Larvik Museum og Treschow Fritzøe museum er det bevart eksempler fra produksjonen fra begge jernverkene. I samlingen inngår 103 ovnsplater fra ulike jernverk, men hovedtyngden er fra Fritzøe Verk med Eidsfoss¹¹ og Hassel som en god nummer to. I samlingen inngår også flere hele Fritzøeovner og ovner fra andre jernverk.

Larvik Museum inngikk i 2011 en avtale med Fritzøe eiendom om forvaltning av gjenstander fra tidligere Fritzøe Museum. Fritzøe Museum har bl.a. en unik samling håndskårne treplater til ovnsproduksjon, samt en del støpejernsovner og -plater fra perioden 1667-1868, samt utstyr og modeller fra tømmerhogst og -fløting. Det er registrert 123 støpemodeller i tre fra Fritzøe jernverk. I tillegg er det registrert 619 ovnsplater i samlingen som består av løse ovnsplater og komplette ovner, i hovedsak fra Fritzøe verk. Det finnes også flere ovner montert i Herregården.

I samlingen til Eidsfoss Industrihistoriske Samlinger som i all hovedsak er utstilt i Eidsfoss jernverksmuseum, finnes støpejernsovner fra 1700- til 1900-tallet, 1700-talls ovnsplater (hvorav mange er kopier), støpeformer, landbruksredskap og smågjenstander som er produsert ved Eidsfos verk. Her finnes også eldre produksjonsutstyr og annet utstyr som kan knyttes til virksomheten på jernverket, som kullkurv og malmkjelke, gjenstander som kan dateres fra 1800-tallet og et stykke inn på 1900-tallet. Samlingen er ennå, med noen unntak, ikke registrert i Primus, men finnes nedskrevet i stiftelsens protokoller. På museet er også stilt ut gamle ovner og gjenstander fra Eidsfos verk som er deponert fra A/S Eidsfos Verk og en privat samler.

Håndverk

Håndverksamlinger består av redskaper og gjenstander fra ulike typer verksteder. I Slottsfjellmuseets samling finnes gjenstander fra flere snekkerverksteder samt smieutstyr etter smia på Fevang og tønnefabrikken på Sem. Foruten disse har museet redskaper etter tømmer, salmaker, bokbinder, fotograf og fra et trykkeri. I samlingene til Hvalfangstmuseet, Bymuseet og Sjøfartsmuseet i Sandefjord finnes en rekke redskap fra et stort antall håndverk, som blant annet snekker, tømmer, slakter, seilmaker, repsluger, smed, bøkker, fotograf, salmaker, skomaker, hjulmaker, modellmaker, trykker og sømmerske. I samlingene til Larvik Museum (Sjøfartsmuseet) finnes tømmermannskister fra båtene og hjulmakerverksted. Det finnes på den annen side lite redskap fra den håndverksbaserte jernproduksjonen, men tremodeller og treplater er bevart.

Presse fra Larvik museums samlinger.
Foto: Mekonnen Wolday.

¹¹ I arbeiderboligen på Berger står det to mindre etasjeovner og en svartovn fra Eidsfoss, samt en større etasjeovn fra Drammens verk.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Vogner og skyssinnretninger

Samlingen av vogner og ulike skyssinnretninger er omfattende. Larvik har i sin samling et par sleder, en landauer og en brannvogn samt hesteutstyr som sadler, bogtrær og høvrer.

Vogner og skyssinnretninger, som landauer, kjerrer og flere flott dekorerte sleder, dessuten brannvogn og ambulansvogn. Slottsfjellsmuseet har også en større samling hesteutstyr; sadler og seletøy, bogtrær og høvrer. I samlingen ved Sandefjord Bymuseum finnes landauer, kjerre, brannvogn og en ambulansvogn. Sandefjord Bymuseum har også en samling hesteutstyr; sadel og seletøy, bogtrær og høvrer.

Slede fra Sandefjord Bymuseums samlinger. Foto. Mekonnen Wolday.

Våpen

Det finnes en rekke ulike typer våpen i samlingen, som sabler, dolker, kniver og skytevåpen og noen krutthorn. I Slottsfjellsmuseets samling finnes en rekke geværer, de fleste fra 1800-tallet. I samlingen til Larvik Museum finnes pistoler og diverse stikkvåpen som kårder, sabler, dolker og sverd i tillegg til krutthorn og kanonkuler. Sandefjord Bymuseum og Hvalfangst-museet har i sine samlinger både gevær, pistoler, bajonett, pallask, sabel, jaktkniv samt tilbehør som kuler, patronhylse, krutt.

Gevær fra Larv Museums samlinger. Foto: Mekonnen Wolday.

Vestfoldmuseene IKS

Leketøy

Samlingen av leketøy er på rundt 150 objekter og består av leker fra ulike tidsaldre. Den inneholder alt fra Las Palmas-dukke og dukkeutstyr (fra begynnelsen av 1800-tallet til 1950-årene) til dukkestuer med utstyr, lekebiler, lekehest og diverse spill som brettspill og pinnspill. Dessuten kjelker, ski og skøyter.

Leketøy fra Larvik Museums samlinger.
Foto: Mekonnen Wolday.

Musikkinstrumenter

Det finnes en rekke ulike musikkinstrumenter i samlingen. De grupperer seg likevel i hovedgrupper; tangentinstrumenter, særlig pianoer og korpsinstrumenter fra Berger Musikkforening. Slottsfjells-museets Cembalo står i en særklasse. Larvik har 11 piano i samlingen hvorav 2 er av Larviks egen pianomaker Jens Hoff, i tillegg finnes harpe, langeleik og fioliner. Berger Musikkforening ble stiftet i 1884. Berger Fabrikker, Jens J. Jebsen & Co. A/S holdt instrumenter, og var korpsets trofaste støtte. Flere av de gamle messing-instrumentene er i dag overført til magasinet. Samlingen av inneholder også piano, klaver, husorgel og en harpe, foruten mindre instrumenter som fiolin, tromme, citer og munnspeil.

Piano fra Larvik Museums samlinger. Foto: Mekonnen Wolday.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Skolesamlinger

Samlingene inneholder en stor del skolehistoriske gjenstander, det være seg inventar i klasserom, skoleboksamlinger som naturfagsamlinger (utstoppede fugler, skjeletter osv.). Larvik Museum har overtatt en del utstyr fra Mesterfjellet skole, Brunla Ungdomsskole og Larvik Yrkeskole i tillegg til Torstrand skoles skolemuseum. Med Herregårdens historie som skole på 18- og 1900- tallet er det innredet en skolestue i et av de gamle klasserommene i Herregårdens østfløy. Museet også tatt hånd om Middelskolens bibliotek fra Thor Heyerdahl vgs. på mer enn 3000 bøker (perioden 1600-1960). Det er også tatt vare på utstyr fra skolens helsesøsterkontor. I Sandefjord Bymuseums samlinger finnes en skolekjøkkensamling med utstyr fra Byskolens skolekjøkken, opprettet av den kjente Dorothea Christensen (1847-1908). På Jernverket Eidsfoss brukes den gamle bygningen til verkets skole som undervisningsrom. Dagens klasserom er innredet med gjenstander fra 1950-tallet fra Eidsfoss og Hof skoler. Samlingen inneholder både lærebøker, inventar og annet undervisningsmaterieell.

Samlinger fra 2. verdenskrig

Motstandsbevegelsen i Vestfold under 2. verdenskrig, D-15, hadde i siste del av krigen sitt hovedkvarter i en hytte i Hvarnes i Lardal, kalt *Milorg-hytta*. Den ble gitt til Vestfold Fylkesmuseum av *Martin-klubben*, gjenlevende medlemmer av motstandsbevegelsen og deres etterkommere. Hedrum historielag forvalter i dag hytta som har et intakt inventar. Ellers har Slottsfjellsmuseet en del militære effekter, foruten gjenstander relatert til krigens hverdagsliv, også ved Larvik Museum finnes effekter fra motstandsbevegelsen som uniformer, utstyr og grenseboerbevis. I Sandefjord Bymuseums samlinger finnes det fra denne perioden B-såpe, surrogatkaffe, blendingsgardiner, naziflagg, rasjoneringskort m.m.

Servicenæringer

Innsamling fra servicenæringer er avgrenset til noen få områder. Handel er tema ved Slottsfjellsmuseets som har en fullt utstyrt kolonialbutikk fra tidlig 1900-tall samt diverse gjenstander fra forskjellige bransjer som for eksempel skobutikk, landhandel, frisørsalong, osv. Larvikmuseene har en liten samling arkiv og gjenstander fra Larvik Handelsstands forening.

Helsevesen utgjør det andre hovedtema. I samlingen fra museene i Sandefjord finnes blant annet en ambulansvogn, tannlegeutstyr brukt om bord i Kosmos 3 og Sandefjordmuseene har samling fra Dr. Amlies legepraksis, 1930 årene med medisinsk utstyr, møbler, behandlingsbenk, glass skap m.m. Også i Slottsfjellsmuseets samling samlingen inngår gjenstander fra helsevesenet.

Svelvik museum og Lokalhistorisk senter i Horten har utstilt rekonstruerte 1900-talls kolonialinteriører, og på Holmestrand museum er oppført så nært opp til den autentiske gamle urmakerbutikken etter familien Braastad i Holmestrand, som mulig. Den ble etablert på begynnelsen av 1900, og nedlagt i 1999, da siste eier døde 'på post', 85 år gammel.

Eidsfoss har postkontormuseum med postal historie fra 1800-tallet opp til ca 2000. Utstillingen eies av det nasjonale Postmuseet på Maihaugen, Lillehammer, og holdes åpen i samarbeid med Stiftelsen til aktiv bevaring av kulturminner og miljø på Eidsfoss og Vestfoldmuseene. Andre virksomheter representert i samlingene er politi, fengselsvesen og brannvesen.

Vestfoldmuseene IKS

Postkontormuseet på Eidsfoss. Foto. Mekonnen Wolday.

Kommunikasjon

Begrepet kommunikasjon dekker både samferdsel, informasjonsutvikling og språk. Tyngdepunktet i Vestfoldmuseenes samlinger er telekommunikasjon ved at det finnes en stor telesamling bestående av telefonapparat og utstyr innsamlet av Sverre Werner Nilsen som arbeidet ved Televerket (Larvik museum) samt telefonsentral og telefoner fra Sandefjord Bymuseum/ Sandefjord Sjøfartsmuseum.

Det står også en fredet telefonsentral på Berger, som inngår museets formidling av kulturmiljøet på stedet.

Hvalfangstmuseet og Sjøfartsmuseets samlinger inneholder blant annet nasjonalflagg, unionsflagg, splittflagg, rederiflagg, hvalflagg (markeringsflagg) og maritime signalflegg, tåkelurer m.m.

Signalflegg fra Hvalfangstmuseets samlinger. Foto: Mekonnen Wolday.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Visuell kunst

Norsk kulturråd har følgende definisjon av det visuelle kunstfeltet i Strategi for billedkunst og kunsthåndverk 2011-2014:

Dagens kunstfelt omfatter maleri, fotografi, kunsthåndverk, tegning, grafikk, skulptur video/film/ dokumentar, installasjoner, stedsspesifikke- og relasjonelle uttrykk, lydkunst, performance, nettkunst, street art, graffiti, tegneserier, artists' books, bruk av uterom og offentlige rom mm. Kunsten kan være gjenstandsbasert, men like gjerne ta form av handlinger, hendelser og situasjoner. Kunstfeltet karakteriseres også av den sentrale rollen diskusjon og kunnskapsproduksjon spiller, både som egen kunstpraksis, men også i form av seminarer, og publikasjoner.¹²

Samlinger av visuell kunst i Vestfoldmuseene består i hovedsak av maleri, fotografi, grafikk, skulptur og installasjoner. I omfang er maleri den største gruppen. Samlingen ved Haugar Vestfold kunstmuseum består i hovedsak av samtidskunst, mens historisk kunst dominerer i de kulturhistoriske museenes samlinger. Kunstmuseer og kulturhistoriske museer har ulik tilnærming til kunst både i innsamlings, ordning- og formidlingspraksis ved at kunstmuseer vektlegger kunstnerskap og ved det en selektiv innsamling, kulturhistoriske museer vektlegger på sin side kunstuttrykket som en kilde til kulturhistorisk forståelse.

Samtidskunst

Ved etableringen av Haugar Vestfold kunstmuseum i 1993 fantes ikke noen offentlig kunstsamling i fylket som kunne overdras til stiftelsen og danne grunnlaget for det videre inn-samlings-arbeidet. Samlingen er ervervet ved gaver fra Norsk Kulturråd og Haugars Venneforening samt ved donasjoner fra private samlere og kunstnere som Inger Sitter og Bjarne Melgaard. Stiftelsen har en egen innkjøpskomite som etter 2006 også har kjøpt inn viktige verk. Samlingen inneholder 431 arbeider av 122 ulike kunstnere og består av maleri, skulptur, tegning-, grafikk, videokunst m.m. Fra 2008 er det inngått et omfattende samarbeid med Sparebank-stiftelsen DNB om langstidsdeponier av betydelige internasjonale og norske kunstnere. Man har blant annet kjøpt inn og deponert 12 verk fra Andy Warhols Munch-serie samt Bjarne Melgaards Veneziainstallasjon *Baton Sinister*. Totalt forvaltes fra ulike kilder 120 deponier av i alt 17 kunstnere der både eldre og nyere kunst inngår.

Historisk kunst

I Haugars Vestfold kunstmuseums samling er kunstnere som Peder Balke, Hans Heyerdal, Mathias Stoltenberg og Jean Heiberg representert.

¹² <http://kulturrad.no/fagomrader/billedkunst-og-kunsthandverk/strategi-2011-14/>

Vestfoldmuseene IKS

Malerier fra samlingen ved fra Haugar Vestfold kunstmuseum. Foto: Haugar Vestfold kunstmuseum.

I antall finnes likevel den største samlingen av historisk kunst i de kulturhistoriske museene. I disse samlingene er det enkelte objekter som peker seg ut som kunsthistorisk interessante. Blant disse er Slottsfjellsmuseets 1600-talls maleri malt av ukjent kunstner som forestiller Hyrdenes tilbedelse og som kommer fra Mariakirken eller Lavranskirken, de nå nedrevne middelalderkirkene i Tønsberg. Dessuten har museet en stor samling skutemalerier av kjente skutemalere som bl.a. W.H. York, L.P. Sjøstrøm, C.W. Harridsleff, H.P.C. Dahm og A. Lind og flere 1700-talls-portretter av kjente portrettmalere fra Vestfold som Jacob Lindgaard, Frederik Petersen, Matthias Stoltenberg og Vincent Stoltenberg Lerche.

Hvalfangstmuseet, Sandefjord Bymuseum og Sandefjord Sjøfartsmuseum har en betydelig samling av historisk maleri og japanske tresnitt og laveringer, hvor vi ser tradisjonell japansk hvalfangst. I tradisjon som kultur- og naturhistoriske museer er kategoriseringen skjedd på grunnlag av motiv. I Hvalfangstmuseets samling utgjør eksempelvis tematikken fangstscener, opparbeiding av hval, forskjellig hvalarter og strandede hvaler hovedgruppene. I samlingene til Sandefjord Bymuseum og Sandefjord Sjøfartsmuseum inngår blant annet verker av Erik Werenskiold (1855-1938), Harald Solberg (1869-1935), Christian Krogh (1852-1925), Thorolf Holmboe (1866-1935) og Wilhelm Vetlesen (1871-1925).

Larvik sjøfartsmuseum har en omfattende samling av skutemalerier, lokalt forankret, skuter med lokal tilhørighet (sammenheng med Sjømannsforeningens historie), Larvik Museum har en del portretter (bl.a. Jacob Lindgaard og et av Christian Horneman) og diverse landskapsbilder og byprospekt av ulik kvalitet. De fleste fra 1700-tallet og opp mot 1900. Tyngdepunktet ligger på 1800-tallet. I samlingen inngår også en del trykk/ kobberstikk med historiske scener kopier, illustrasjonstrykk, kjente malerier, Napoleonskrigen osv.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Fotosamlinger

Fotografi har tradisjonelt ikke utgjort en egen samlingskategori i de i kulturhistoriske museene. Fotografi i museer og arkivinstusjoner betegnes gjerne som kulturhistorisk fotografi og ved det forstås funksjonsmotivert bruksfotografi bevart som historiske dokumenter og kildemateriale. Samlingene inkluderer også noe fotografi fremstilt for eksempel i naturvitenskapelig eller kommersiell sammenheng, dessuten ulike former for dokumentasjonsfotografi.

Fotograf Th. Larsens atelier, utstillingsfotografi. Foto: Mekonnen Wolday.

Fotosamlingene i Vestfoldmuseene inneholder mye verdifullt kulturhistorisk materiale. Fotografiet er en viktig kilde til å forstå vår fortid og samtid. Med sin store tilstedeværelse i samfunnet har fotografiet stor dokumentasjonsverdi. Men fotografiet er også en prosess i seg selv, og har derfor en stor egenverdi. De eldste fotografiene i samlingene er fra tidlig 1860-årene. De fleste hører likevel hjemme i tidsrommet 1880-1950. Samlet sett omfatter fotosamlingene i overkant av 2 millioner opptak. Bare en mindre del av samlingen er registrert. For en stor del består samlingene av glassplater i ulike format. Derneft noe acetat og nitrat samt dias. Det finnes også et stort antall positiver. En stor del av samlingen er skapt av fotografer virksomme i Vestfoldbyene (Larvik, Sandefjord, Tønsberg og Holmestrand), men det finnes også en del fotografi som grovmasket kan kategoriseres som kommersielt-, og reklamefotografi. Det finnes også en del private opptak samlet inn av museene i forbindelse med spesielle prosjekter.

Fotosamlingene er i stor grad ordnet i serier og på fotograf. De er i liten grad ordnet etter motiv. Det er likevel mulig å se samlingen i lys av kategoriene *bred kulturhistorie* med hovedtyngden i de store samlingene av portretter og fotografi som formidler ulike former for næringshistorie, særlig hvalfangst

Vestfoldmuseene IKS

og industri. I tillegg inneholder fotosamlingene aviser og utvalgte journalisters fotografiske materiale. Fjellanger-Widerøes flyfoto av Vestfold på 1960 utgjør en egen kategori fotografier.

Slottsfjellsmuseets fotosamling

Slottsfjellsmuseet har den mest omfattende og største samlingen i Vestfoldmuseene.

Fotograf Th. Larsen (1856 – 1954)¹³. Fotografbedriften Larsen er trolig et av Norges eldste fotofirma. Startet i 1856 og holdt det gående gjennom tre generasjoner: Theodor, Ansgar og Asgeir Larsen. Arkivet har høy kulturhistorisk verdi, og inneholder et av landets eldste komplette arkiv fra 1868 og 1880. Arkivet har også høy lokalhistorisk verdi, og omfatter blant annet portretter, topografi, industri, sjøfart, hvalfangst, gruppefoto og repro.

Fotograf Odd Bryn (1936-1966). Arkivet omfatter blant annet store mengder portretter, topografi, industri, sjøfart, hvalfangst, gruppefoto, repro, reklame. Middels kulturhistorisk verdi, men høy lokalhistorisk verdi.

Fotograf Ludwigsen (1910-1960). Deler av arkivet etter Ludwigsen som omfatter blant annet store mengder portretter, topografi, industri, sjøfart, gruppefoto, krigen 1940-45, repro. Relativt høy kultur- og lokalhistorisk verdi.

Fotograf Scott (1967-1970). Arkivet omfatter portretter og gruppefoto. Middels kultur- og lokalhistorisk verdi.

Fotograf Kavlie-Borge (1970-2001). Arkivet omfatter portretter, topografi, industri, noe sjøfart, gruppefoto, repro og akt. Relativt høy kultur-historisk verdi på bakgrunn av fotografens særegne fotografiske atelierteknikk.

Fotograf Peder L. Stangebye (1935-1978). Arkivet omfatter pressefoto, topografi, industri, sjøfart, gruppefoto, repro, sport, krigen 1940-1945 og akt/modell. Relativt høy kulturhistorisk verdi.

Fotograf Anna Bergaust (1910-1960). Arkivet omfatter portretter, topografi, industri, gruppefoto og repro. Middels kulturhistorisk verdi, men høy lokalhistorisk verdi.

Fotograf Dimitri Koloboff (1927-1973). Deler av arkivet etter Koloboff som omfatter portretter, topografi, industri, krigen 1940-45, gruppefoto og repro. Høy kultur- og lokalhistorisk verdi.

Fotograf Roy Gabrielsen (1991-1994). Arkivet omfatter portretter og gruppefoto. Middels kultur- og lokalhistorisk verdi.

Fotograf Olav Solberg (1966-1998). Arkivet omfatter portretter, topografi, industri, gruppefoto, repro. Middels kulturhistorisk verdi, men høy lokalhistorisk verdi.

Fotograf Aage Larsen (1980 – 1986). Arkivet omfatter pressefoto, topografi, industri, gruppefoto, noe repro, begivenheter og sport. Høy lokalhistorisk verdi.

Andre samlinger: I samlingen inngår også negativsamlingen fra Kaldnes Mekaniske Verksted, Tønsberg, fotoarkivet etter Vestfold Arbeiderblad, Lokalavisen Tønsberg, Tønsbergs Blad.

Slottsfjellsmuseets interne arkiv (1868 – 2005). Arkivet omfatter portretter, topografi, industri, sjøfart, hvalfangst, gruppefoto, repro, reklame, interne utstillinger og gjenstander. Høy kultur- og lokalhistorisk verdi. Arkivet er skapt av museets personale, og består av negativer fra alle fotografer i Vestfold – utplukkede negativer fra bl.a. Th. Larsen, Odd Bryn, Ludwigsen, Anna Bergaust, Koloboff, Solberg foto (både Larvik og Tønsberg avdeling), museets fotografer. Arkivet inneholder også en betydelig del innsamlede negativer fra private fotografer.

¹³ Årstall gjelder den perioden fotografene var virksomme i Vestfold.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Hvalfangstmuseets fotosamling

Samlingen er organisert i flere deler, med hovedvekt på hvalfangstmotiver og motiver knyttet til Sandefjord generelt, hvor det kultur-historiske innholdet har vært målet for innsamlingen. Flere fotografier er representert i samlingen med enkeltbilder eller mindre serier fra tidsrommet 1910-1960, men det forekommer også noen eldre bilder tilbake til 1864.

Theodor Andersson, Tømmermann og fotograf på Syd Georgia 1925-1932. Viktige bilder fra dagliglivet på hvalfangststasjonen Grytviken.

Edward Beveridge Binnie, magistrat på Syd Georgia.

Kristen Løken, prest på Syd Georgia (1912-1914)

Fotograf Richard Jørgensen, (1931-1983)

Fotograf Lauritz Bryn, (1908-1945) arbeidet i Sandefjord i perioden.

Arvid Schou Trogstad, (1937-1974) deler av hans portrettarkiv med overvekt av polyfoto fra perioden.

Fotograf Fred Hansen (1910-1927). Glassplater med stort motivomfang fra byen og atelier portretter. En viktig samling med glassplater av høy kvalitet. Bestillingsprotokollene er intakte og er viktig dokumentasjon.

Fotograf Dimitri Koloboff (1927-1973). Hele hans portrettarkiv i alle formater. Inneholder også noen viktige byprospekter. Koloboff overtok forretningen til Fred Hansen i 1927 og driver den videre til 1973 da Fotograf Anne Thorsen overtar.

Fotograf Anne Thorsen (1973-1990). I hovedsak tradisjonelle atelierfoto i farger.

Larvik museums fotosamling

Rundt en tredjedel av samlingen stammer fra fotografene **J. E. Ludwigsen** (1910-1960) og **Fotograf Campell** (1973-1985). Samlingen inneholder også fotografier fra Østlandsposten, sportsredaksjonen (1960-1985), samt nye Larvik Morgenavis (1995-96). Dessuten opptak gjort av bytegner Henning Meyer Johansen fra Larvik og Stavern (1983-85) med fotografier fra Larvik by og Stavern, samt fra AV-sentralen, Larvik kommune, Brunla Ungdomsskole, Televerket og Tollvesenet. Museet har også inngått avtale med Larvik kommune om forvaltning av journalist Per Nyhus fotosamling fra gamle Larvik, som består av album, filmruller, postkort og diverse annet med opplysninger fra byen og distriktet.

Museets samlinger (1865-d.d.) inneholder også egne opptak, positiver og negativer fra Herregården, og Sjøfartsmuseet, samt et ukjent antall fotoalbum og fotografier tatt i forbindelse med Hedrum bygdebok (1978).

Samlingene i Nord-Jarlsbergmuseene

Fotosamlingen etter AS Nordisk Aluminiumindustri/Hydro aluminium (Arkivskaper AS HYDRO Aluminium).

NAI-perioden ca 1920-1965: Bedriftens egendokumentasjon av virksomheten i Holmestrand, bilder fra andre aluminiumferdigvareprodusenter i Norge, England, Tyskland og USA (messer og produkter), fotografier av ansatte og fra avdelingene til bedriftsavisa Verksposten samt reklamebilder. Seriene er katalogisert og registrert i bedriftens arkivsystem i perioden. Album med bilder fra Høyanger, Holmestrand, produkter, messer, reklame. ÅSV-perioden (1965-1986): Ikke-katalogiserte fotografier fra bedriften som har en mer tilfeldig karakter. Ett album fra produksjonen av droptanker cirka 1980-86.

Fotosamlingen etter Louise Wold: (Arkivskaper Holmestrand museum)

Vestfoldmuseene IKS

Samlingen er delt i to serier; portrettsamlingen og *Krigssamlingen*. Portrettsamlingen er datert ca 1890-årene til 1950-tallet, og består av portretter tatt av fotograf Louise Wold, og fra ca 1940 hennes arvtaker Otilie Solum. Wold har også tatt en del byprospekter fra Holmestrand, og fra gårder i Holmestrand og Botne kommuner. «Krigssamlingen» viser portretter fra, eller koblet opp mot, virksomheten mellom 1942-45 i Grefsrudleiren utenfor Holmestrand. Samlingen er ordnet ved å sette sammen to typer motiv fra portrettsamlingen, den ene er portretter av tysk og norsk SS-mannskap som drev eller fikk opplæring til det tyske SS-militærsystemet, den andre motivkretsen er portretter av nordmenn som bærer klær med nasjonale (protest)merker mot okkupasjonsmakten. Denne samlingen er delvis skapt av Holmestrand museumsforening, antakelig på 1990-tallet, den andre av Vestfoldmuseene ved gjennomgangen av samlingene i 2010-12.

Fotosamlingen for Eidsfoss: Samlingen består av glassplater fra Eidsfoss. Tidsperiode; antakelig fra 1874 til 1950-tallet. Bildene ble samlet inn av NJM i 2003. Dessuten består bildesamlingen for Eidsfoss av digitalkopier av motiv fra Tønsberg Eidsfosbanen, motiv fra virksomheten i Eidsfos Verk samt motiv med oversiktsbilder over Eidsfos industriområde mellom 1950 og 1980-årene (originaler/positivkopier i A/S Eidsfos Verks eie).

Fotomateriale fra Horten verft (Vervensamlingen) Samlingen består av foto fra Horten Verft og skipsbyggingen ved verftet. Den eies og er ordnet av Lokalhistorisk senter, Horten, men forvaltes av Vestfoldmuseene på grunn av sin verdi som kildemateriale.

Flyfotoarkiver

Museenes fotosamlinger inneholder også flyfotoarkiver etter Fjellanger Widerøe AS. Fjellanger Widerøe AS solgte Skråfotoarkivet til landets kommuner på 1970-tallet over en tiårs periode. Flyfotoarkivene inneholder viktig dokumentasjon av Vestfolds topografi, med landskap, byer og tettsteder, gårder, industri og annet. Materialet består av svart/hvitt og fargefoto fra slutten av 1930-tallet til begynnelsen av 1970-tallet. Per april 2014 er følgende kommuners flyfotoarkiver representert i fotosamlingene: Holmestrand, Svelvik, Tønsberg med Sem og Slagen, Nøtterøy, Stokke, Lardal, Sandefjord med Sandar, Hedrum, Larvik med, Brunlanes, Stavern og Tjølling. Det arbeides for at de øvrige kommunene i Vestfold overdrar sine flyfotoarkiver til museene slik at alt materialet er samlet, og på sikt eventuelt kan overdras til

Nasjonalbiblioteket for optimale lagringsforhold samt digitalisering.

Arbeid med Widerøe samlingen.
Foto: Mekonnen Wolday.

Fotografier i Vestfoldarkivet

Vestfoldarkivet har fotografier knyttet til både privatarkiver og fylkeskommunale arkiver. Fotografiene blir registrert som en del av arkivet de tilhører og lagt i spesialemballasje. Samlet sett utgjør fotosamlingen ca 47 000 enkeltbilder. Spesielt i arkivene etter bedrifter finnes det mye fotomateriale. Tilsvarende også for arkivene etter de videregående skolene. I bedriftsarkivene finnes det gjerne bilder av ansatte og ledelse, av produksjon og produkter, og av interiør og bygninger. I arkivene etter de videregående skolene finnes det gjerne bilder av skoleklasser og lærere, fotografier av undervisningssituasjoner, og bilder av klasseromsinteriør og bygninger. Vestfoldarkivet har også fotografier knyttet til Arbeiderbevegelsens arkiv, blant annet fotosamlingen etter Vestfold Arbeiderblad.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Arkiv og minnesamlinger

Privatarkiver i Vestfoldarkivet

Vestfoldarkivets privatarkivsamling omfatter om lag 2 100 hyllemeter arkiver, fra ca 1020 arkivskapere, ca 16 000 tegninger, ca 60 kart, ca 100 film- og videoopptak og ca 250 lydopptak. Målet for Vestfoldarkivets bevaringspolitikk er en helhetlig samfunns-dokumentasjon. Med det menes at man skal ta vare på og tilgjengeliggjøre bevaringsverdige arkiver fra offentlig og privat sektor, slik at disse samlet dokumenterer samfunnet og samfunnsutviklingen på en god måte.

Privatarkivsamlingen inneholder arkiver etter flere store bedrifter som har hatt stor betydning for lokal-samfunnet, Vestfold og Norge. Eksempler er Sandefjord Skofabrik AS, A/S Th. Marthinsen Sølvvarefabrikk, Scanrope tidl. Tønsberg Reperbane, Sande Tresliperi, Alfred Andersens Mekaniske Verksted, Kaldnes mekaniske verksted, Treschow- Fritzøe AS, Kornifabrikken og Hydro aluminium i Holmestrand. Vestfoldarkivet bevarer arkiver etter så vel nedlagte som eksisterende virksomheter.

Organisasjonsarkivene dominerer i antall, og dokumenterer bredt frivillig sektor i fylket. Materialet består av arkiver etter sosiale og humanitære organisasjoner, feltene kultur, sport og musikk, arkiver etter interesseorganisasjoner som for eksempel Vestfold Handicapklubb og Foreningen for homofil og lesbisk frigjøring i Vestfold og Vestfold Krigsseilerforening. Videre består samlingen av arkiver etter politiske partier, fagforeninger, losjer og avholdslag.

Vestfoldarkivets magasin. Foto: Mekonnen Wolday.

Arbeiderbevegelsens arkiv

Vestfoldarkivet har i tillegg til egne innsamlede privatarkiver også ansvaret for den store arkivsamlingen etter Arbeiderbevegelsen i Vestfold. Dette materialet består av arkiver etter nærmere 400 arkivskapere fra fagbevegelsen og de politiske partiene på venstresiden i Vestfold, og utgjør bortimot 250 hyllemeter. Det er både tradisjonelt arkivmateriale og annet materiale i samlingen, bl.a. faner. Arbeiderbevegelsens arkiv i Vestfold ble etablert i 1965. Dette var det første regionale arbeiderbevegelsens arkiv utenom Oslo, og har også vært av de største.

Fane fra Larvik Arbeiderforening. Foto: Mekonnen Wolday.

Minne og tradisjonssamlinger

Gjennom ulike prosjekt har Vestfoldarkivet også samlet inn minnemateriale i form av intervjuer og annen dokumentasjon. Dette knytter seg blant annet til 22. juli 2011 og prosjektene *Barndom i Vestfold*, *Krigsseilere*, *Kystfiskere* og industriminne fra Scanrope, Tønsberg. Krigsseilerminnene ble samlet inn i år 2000. Materialet består av intervjuer med krigsseilere og deres pårørende, samt noe tilleggsmateriale i form av fotografier og avisutklipp. Samlingen består av 24 bidrag fra ulike informanter. Kystfiskersamlingen består av 18 intervju foretatt i perioden 2005-2007 av kystfiskere i Vestfold. Både pensjonister og yrkesaktive fiskere er intervjuet. Fiskerne er fotografert og noen av intervjuene er supplert med fotodokumentasjon av hjem/fiskebu, båt/brygge, redskap osv. Ålefisket er spesielt godt dokumentert. Noen gamle foto er kopiert, og avisutklipp om temaet fra prosjektperioden er lagt ved. Industriminne fra Tønsberg-bedriften Scanrope, tidligere Tønsberg Reperbane, ble samlet inn 2002-2004. Samlingen består av 18 enkeltintervju og to gruppeintervju av pensjonister og aktive ansatte på bedriften. Det ligger ved foto av alle informantene. Minnesamlingen utfyller en større samling dokumenter fra bedriften som også

oppbevares i arkivet. I Vestfoldarkivet finnes også samlingen Folkemusikk fra Vestfold, samlet inn av Øystein Gjerde i 1980-årene. Hovedvekten ligger på opptegnelser av slåtter og tradisjonell dansemusikk fra Vestfold, men hvalfangerviser, religiøse folketoner, ballader, skillingsviser og andre viser er samlet inn. Samlingen omfatter også en stor mengde kopier av noter, brev, dagbøker, avskrifter osv.

Museenes arkiver

Museenes arkiver består i hovedsak av materiale avlevert fra bedrifter og ulike organisasjoner.

Hvalfangstmuseet har i hovedsak arkiver etter bedrifter og organisasjoner med relevans for moderne norsk storhvalfangst, samt lokal skipsbygging. Hvalfangstmuseet har også arkiver som ikke er hvalrelaterte. I forhold til fritid og idrett kan kanskje arkivet etter Sandefjord seilforening nevnes.

Slottsfjellsmuseets arkiv består i hovedsak av arkiver etter sjøfart og fangst, skipsassuransse, skipsverft, skipsrederier, lokal handel, fotoarkiver, foreninger og lag. Det er gjort avtaler om at ca 30 hm av dette skal overføres til Vestfoldarkivet. Da gjenstår hovedsakelig mindre arkiver knyttet til museets gjenstandsmateriale.

Larvik Museum arkivmateriale består av bedriftsarkiv fra blant annet Brynje Trikotasjefabikk (1893- (fortsett i drift), Larvik Impregneringskompani (1917-1976, hovedtyngden fram til 1937) og Colin Archer båtbyggerarkiv (1880-1920). Det finnes også enkelte privatarkiv etter enkeltpersoner, foreningsarkiv, avholdsforbund og sangforening. Et nytt tilfang er Larvikfergenes historisk arkiv som består av både dokumenter, foto og noen gjenstander.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

I museene finnes også store samlinger av sjøkart. Disse kartene er viktig som historisk kildemateriale ved at de har påtegninger, for en del av dem er påtegningene første gangs registreringer fra Arktis og Antarktis.

Samtid i samlingene

Gjenstandsamlingene Vestfoldmuseene forvalter viser et tidsmessig tyngdepunkt fram til mellomkrigstiden. Det finnes en del unntak, men gjennomgående er tiden etter 1950 lite representert. Begrepet *samtid* har vært tema for mange diskusjoner. Det fins ikke en allment akseptert eller riktig definisjon av begrepet. Det er ofte uhensiktsmessig å definere en bestemt tidsgrense. En vanlig tilnærming er å vurdere hvilke forhold som er sentrale for tiden vi lever i nå, og gå så langt bakover i tid som det er nødvendig for å forstå det man velger å undersøke. Museet kan senere følge fenomenet inn i framtiden, så lenge det er relevant. Samtid blir dermed et relativt begrep avhengig av hvilket tema man dokumenterer.

Tunnelbrus fra Frisgo Mineralvannfabrikk, Holmestrand. Foto: Mekonnen Wolday.

Selv om arbeidet med innsamling av nær historie og samtidsdokumentasjon ikke har vært systematisk, med et unntak av «Prosjekt Verft», Aluminiummuseets innsamlingsarbeid, er det i løpet av de siste årene vært gjennomført prosjekter som har søkt å fange opp fenomener i vår egen tid.

Samlingen etter A/S Nordisk Aluminiumindustri har sitt tyngdepunkt i gjenstander fra etter 2. verdenskrig, og representerer slik velferdssamfunnets materielle fremvekst, der aluminium er nærmest enerådende som masseproduksjonens foretrukne materiale. Fra husholdningsredskaper til bildeler, kabler, meieri- og bryggeritanker, maskindeler og antennteknologi, og valsede plater til hermetikk- og bygningsindustrien, er blant de produkter som aluminium i stadig økende grad benyttes til, fra aluminiumindustriens start på begynnelsen av 1900-tallet. Bedriften Hydro Aluminium i Holmestrand er en høyst oppegående bedrift som produserer valsede plater kun basert på resirkulert aluminium, og er dermed en eksponent for en av de viktigste økonomi- og miljøutfordringene verdens moderne industrisamfunn står overfor i dag, nemlig gjenbruk av allerede utvunnet råmateriale. I

2014 er aluminiumindustrien blant de viktigste industrielle økonomiene i Norge. Aluminiummuseet og dets samlinger er på den måten kanskje den fremste representanten for samtidsaspektet i Vestfoldmuseene i dag.

I regi av Vestfoldarkivet er det også lagt ned et omfattende arbeid med dokumentasjon og innsamling av fenomener i vår tid, som Vestfoldarkivets prosjekt *Ungdom på nett - et tidsbilde* i 2010. Grunnlaget var samtaler med elevene i klassen for Kommunikasjon og Kultur på Greveskogen videregående skole om bruk av nye medier. Samtalene berørte temaer som skolehverdagen med PC og trådløst nett, Youtube, Facebook, blogging, nettsjekking, personvern og framtidsdrømmer. Med minneinnsamlingsprosjektet skapte elevene en digital kilde for Vestfoldarkivet.¹⁴

Hvalfangstmuseets fokus på ressursforvaltning og miljø er også i samsvar med en systematisk samtidsorientering. Av gjenstander i samlingen kan nevnes bla. en Greenpeacebåt.

Nevnes kan Slottsfjellsmuseet samarbeid med NRK/ Reiseradioen og innsamling av T-skjorter.

¹⁴ Se: på www.ung-paa-nett.no.

Vestfoldmuseene IKS

Bibliotek og boksamlinger

Museenes boksamlinger har tradisjonelt vært knyttet til deres fagområder og vært et supplement i informasjonsinnhenting. Hvalfangstmuseets bibliotek sto i en særklasse når det gjaldt hvalfangst-historie, hvalforskning og polarhistorie. Dette er nå flyttet over til Sandefjord bibliotek. Biblioteket ved Slottsfjellsmuseet har lesesalsplasser og er et fagbibliotek med tema Vestfolds lokalhistorie, historie med vekt på middelalder, fangst og sjøfart. Gjennom bytteforbindelser med andre museer og institusjoner har også årbøker og interessant fagstoff kommet inn. Professor O.A. Johnsens boksamling utgjør en stor andel av bøkene. I tillegg til fagbibliotek for grevskapstid og lokal historie består boksamlingen ved Larvik Museum også av skolebibliotekene fra tidligere Larvik Middelskole, senere Larvik Gymnas med bøker fra 1600 til ca 1960, samt en stor samling lærebøker fra barneskolen siste del av 1800 tallet til ca 1960. Larvik sjøfartsmuseum har en større samling maritim litteratur.

Vestfoldarkivets håndboksamling er et viktig supplement til arkivene og en hjelp i informasjonsinnhenting. Boksamlingen speiler Vestfoldarkivets arkivmateriale. Boksamlingen inneholder lokalhistorisk litteratur fra hele Vestfold. I tillegg finnes faglitteratur innen en rekke emner som for eksempel: slektsforskning, hvalfangst- og sjøfartshistorie, samt litteratur om fylkes-kommunal forvaltning innen skole, helse og samferdsel. En del av samlingen kan knyttes direkte til Arbeiderbevegelsens arkiv i Vestfold og den lokale fagbevegelsen. Vi har også deler av den lokale A-pressen tilbake til 1909. Håndboksamlingen er en referansesamling og er kun tilgjengelig for bruk på lese-salen, men bøker og tidsskrifter er katalogisert og søkbare i en elektronisk base.

Nord-Jarlsbergmuseenes håndbibliotek er bygget opp blant annet rundt de tre hovedsatsnings-områdene aluminiumindustri, tekstilindustrihistorie og jernverkshistorie, samt arbeidslivs- og sosial-historie. Det er også anskaffet litteratur på andre kulturhistoriske temaer knyttet til prosjekter samt lokalhistorisk litteratur fra museets samarbeidskommuner. Boksamlingen er ikke søkbar etter at registreringene i Win-Regimus gikk tapt i den digitale utviklingen. På grunn av dette, er boksamlingen i dag vanskelig tilgjengelig for et allment publikum.

Samlingsplan Del II – Museumshistorikk og samlingsprofil

Bibliografi:

- Aske, Aina (2007). Manor Houses, Mansions and the Norwegian National Museum Concept. Commemorations of 'the 40-year Night', Making National Museums, Linköping University, tilgjengelig på <http://www.ep.liu.se/ecp/022/023/ecp072223.pdf> (21.3.2014)
- Aske Aina & Gro Stalsberg (2011). Vestfolds glemte kulturarv. I: Aske, Aina & Maria Forneheim (red.), *Västerhavets kulturarv*, Unipub.
- Bakken, Asbjørn (1957). *Vestfold fylkesmuseum Tønsberg*, Vestfold fylkesmuseum.
- Elvestad, Arne (1992). Vikingsenter Borre: en idéskisse, Vestfold fylkeskommune, Fylkeskultursjefen.
- Eriksen, Anne (2009). *Museum – en kulturhistorie*, Pax.
- Eriksen, Erling (1980). Museumsstrukturen i Vestfold: nåværende situasjon og fremtidig utbygging. I: *Vestfoldminne*, Vestfold historielag.
- Halvorsen, Elin (2011). Etableringen av Vestfold Fylkesmuseum - Museumshistorie fra 1890-årene og fram til det første spadesticket i 1939. Masteroppgave i historie, Universitetet i Oslo.
- "Innstilling fra den Vestfold historielagsnedsatte komite for Fylkesmuseum i Vestfold på Slotsfjeldløkken i Tønsberg" (1935). I: *Vestfoldminne, bind 3*, Vestfold Historielag.
- Ketilsson, Ivar (1966). *Larvik og Omegn Museumsforening 1916-1966*. Jubileumshefte, Larvik og Omegn Museumsforening.
- Knap, Johan (1957). «Pukkestad sikret som bymuseum for Sandefjord». I: Særtrykk av: *Årbok til Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring*, Oslo.
- Larvik sjøfartsmuseum (1982). *Larvik sjøfartsmuseum 8. mai 1962-8. mai 1982, et tilbakeblikk*, Larvik sjøfartsmuseum.
- Lindboe, Christian (1939). "Vestfold Fylkesmuseum". I: *Vestfoldminne, bind 3*, Vestfold Historielag
- Lindboe, Christian (1941). Direktør Lindboes tale ved innvielsen av Vestfold fylkesmuseum, fredag den 6. juni 1941 (Stensil av maskinskrevet manuskript).
- Ringstad, Jan Erik (1999) "Sandefjord bymuseum 1898-1998". I: *Ambra, årbok for Sandefjordmuseene*, Sandefjord.
- Ringstad, Jan Erik (2006) "Sandeherreds fortidslag og dets grunnlegger S. A. Sørensen". I: *Kulturminner*, Sandar historielag.
- Sandefjord bymuseum (1957). *En kort historikk om Sandefjord bymuseum og en liten orientering om Pukkelstad gård*, Sandefjord bymuseum.
- Schiørn, Karl (1928). "Vestfold Fylkesmuseum i Tønsberg" I: *Vestfoldminne, bind 2*, Vestfold Historielag.
- Shetelig, Haakon (1944). *Norske museer historie*, Cappelen.
- Sornum, Børge (1959). *Sandefjords museer: Sandefjord bymuseum, Kommandør Chr. Christensens hvalfangstmuseum, Sandefjord sjøfartsmuseum*, s.n.
- Thoresen, Per (1996). "Fra museum og magasin – Vestfold Fylkesmuseum: Historie og innhold". I: *Vestfoldminne*, Vestfold Historielag.
- Tønsberg Museum (1904). *Katalog over Samlingerne i Tønsberg Museum*, optaget i Marts 1904, Tønsberg Museum.

Vestfoldmuseene IKS

Vestfold historielag (1936). *Innstilling fra den av Vestfold historielags nedsatte komite for fylkesmuseum i Vestfold på Slotsfjeldsløkken i Tønsberg*, Særtrykk av Vestfoldminne, Vestfold historielag.

"Vestfoldminne, Saga og samling: melding for museums- og historiarbeid i Vestfold". I *Vestfoldminne*, Vestfold historielag.

Wexelsen, Einar (1985). "Pukkestad gård - Sandefjord bymuseum" I: *Kulturminner*, Sandar historielag.

Wexelsen, Einar (1993). *Vel blåst!: kommandør Chr. Christensens hvalfangstmuseum 75 år: 1917-1992*. Kommandør Chr. Christensens hvalfangstmuseum, Sandefjord.

Wasberg, Gunnar Christie (1991). *En arv som forplikter: Larvik og omegn museumsforening 1916-1991*, Larvik og Omegn museumsforening.